

У ИЛЫШ

№ 5

(НОВАЯ ЖИЗНЬ)

Вс

М а й

1 9 2 5

Р. К. П. (б) Рүдö Комитетсэ Марий сексийн журналжэ

20/25/111

И. В. СТАЛИН,
Российсэ Коммунист (большэвик) Партий Рүдö
Комитетын эн нуго секретаржэ.

Мэтр висам тунэм¹⁾.

Мэтр виса дэн висымаштэ коч моланат чотым вашкэ муат, йонгыш от лий.

Школыштат тошто висам тунэммэ годым шуко жап йара эрта. Мэтр висам тунэмаш кужо жап ок кўл.

Нэлыт мэтр висан тўнжэ—**вилограм** (кўчўкын **кило** маньт). Килограм кок крэнгат пэлэ лишкырак толэш.

Килограм—ик литр вўдын нэлытшэ. 100 килограм **центнер** лийэш альэ—6 путат 4 крэнга нарэ. 10 центнер **тонна** лийэш, тонна—61 пут нарэ.

Вэдра, бутилка, четверик, гарнец олмэш ик виса вэлэ—**литр**. Литрыштэ ик бутилкат пэлэ нарэ. Вэдраштэ 12 литр нарэ.

Пуум вискалаш кубик важык (шажин) олмэш **кубик мэтр** лийэш. Кубик важыкыштэ 10 кубик мэтр нарэ. Кум шэчан пу важыкыштэ—кокытат пэлэ кубик мэтр нарэ, аршынан важыкыштэ— $3\frac{1}{3}$ кубик мэтр нарэ.

Нэлыт виса.

- 1 тонна = 1.000 килограм.
- 1 центнер = 100 килограм.
- 1 килограм = 1.000 грам.
- 1 грам = 1 кубик сантиметр вўдын нэлытшэ. Вўдшэ «Цельсий» манмэ градусеник дэн 4 градусе ырыктымэ (тунам вўд эн нугдо лийэш).
- 1 миллиграм = $\frac{1}{1000}$ грам (грам лэч 1000 гана изи).

Мэтр висам тошто висаш кусармэ.

- 1 тонна = 61 п. 2 кр. нарэ (61,048 пут).
- 1 центнер = 6 п. 4 кр. „ (6,104 „).
- 1 килограм = 2 кр. 42 мускал (2,441 кр.).
- 1 грам = 0,234 мускал ($\frac{1}{4}$ муск. нарэ).
- 1 миллиграм = $\frac{2}{100}$ доля нарэ (1 муск. = 96 доля).
- $1\frac{1}{2}$ кило— $3\frac{3}{4}$ кр. нарэ, 2 кило—5 кр., 4 кило—10 кр., 5 кило—12 кр. нарэ.
- $\frac{1}{3}$ кило— $1\frac{1}{4}$ кр. дэч шагалрак, $\frac{1}{4}$ кило— $\frac{1}{2}$ крэнгат осмушка, $\frac{1}{10}$ кило (100 грам)— $\frac{1}{4}$ кр., 50 грам—осмушка.

Тошто висам мэтр висаш кусармэ.

- 1 пут = 16 кг. 380 грам (16,38 кг.).
- 1 крэнга = 410 грам.

- 1 лот = $12\frac{3}{4}$ грам нарэ (12,797 гр.).
- 1 мускал = $4\frac{1}{4}$ грам нарэ (4,265 гр.).
- 1 доля = $44\frac{1}{2}$ мг. нарэ (44,435 мг.).

Кубик виса.

- 1 куб. мэтр = 1.000.000 куб. сантиметр.
- 1 куб. сантим. = 1.000 куб. миллиметр.

Мэтр висам тошто висаш кусармэ.

- 1 куб. мэтр = $\frac{1}{10}$ куб. важ. нарэ (0,103 куб. в.).
- 1 куб. мэтр = $2\frac{3}{4}$ к. арш. нарэ (2,78 куб. арш.).
- 1 куб. мэтр = $35\frac{2}{10}$ к. фут нарэ (35,314 к. фут).
- 1 к. дэцим. = $11\frac{1}{2}$ к. вэрш. нарэ (11,386 к. вэрш.).
- 1 к. дэцим. = 61 куб. дюйм нарэ (61,023 к. д.).
- 1 к. сантим. $\frac{6}{100}$ куб. д. нарэ (0,061 куб. д.).
- 1 к. сантим. = 61 к. лин. нарэ (61,023 куб. лин.).

Тошто висам мэтр висаш кусармэ.

- 1 куб. важ. = 10 куб. мэтр нарэ (9,712 к. м.).
- 1 куб. арш. = $\frac{2}{5}$ куб. мэтр нарэ (0,36 к. м.).
- 1 куб. вэр. = $87\frac{3}{4}$ к. сантим. нарэ (87,824 к. см.).
- 1 куб. фут = $28\frac{3}{10}$ к. дэцим. нарэ (28,316 к. дм.).
- 1 куб. дюйм = $16\frac{4}{10}$ к. сантим. нарэ (16,387 к. см.).
- 1 к. линий = $16\frac{4}{10}$ в. милл. нарэ (16,387 к. мм.).

¹⁾ Тўнгалтыным „У Илышы“ 3 дэн 4 номырышто ончо.

У И Л Ы Ш

№ 5

МАРИЙ ИЛЫШ, ПОЛИТИК, ЛИТЭРАТУР, МЛАНДЭ, ТУННЭМЭ, МОЛО ПАШАТ СЭРАЛТМЭ МАРИЙ ЖУРНАЛ

1925 ий М а й

Нилымшэ ий лэктэш

Посна номырын акшэ 25-ыр.

Адрес: Москва, Никольская, 10.

Путунь Совет ушэмын кумушо погынмаш.

13 дэн 20 май коклаштэ Моско олаштэ Путунь Совет Ушэмын III-шо Совет Погынмаш лийэ. Члажэ погынмашкэ 2216 делегат тольо.

Тидэ кэчылаштэ погынмаш шуко паша нэргэн канашыш.

Туркмэн дэн Узбэк Совет Рэспублик Совет Ушэмышкэ ушнымо.

Тидэ кок рэспублик Совет Ушэмыш пурымо нэргэн докладым Петровский йолт. ышта. „Ожно кугужа влас годым түрлө тыгдэ калыккан илаш пэш йөсө улмаш“, манэш Петровский йолт.: «шуко кана Туркэстансэ калык-влак, шкэ илыным купитлэмдышаш, пойан кид гыч утлышаш вэрч, кугужа влас ваштарэш кредалаш тарванэныт. Тугэ гынат рэволүтсий лиймэшкэ пойан кид гыч утлэн кэргын огытул.

Рэволүтсий дэч вара Туркэстаныштэ ошо-влакат аламынбар кана совет влас ваштарэш калыкым тарваташ тöchэныт. Тугэ гынат совет влас тушто йомын огыл. 1920 ийштэ пашазэ дэн крэсань ошо-влакым сэнгэн Бухара дэн Хиваштэ совет рэспубликым ыштышт. Вара совет влас ваштарэш шогышо басмач-влакымат птарышт. Ындэ чыла Туркэстан мландыштэ совет власын ик тушманжат кодын огыл. Совет пашат, калык озанлыккат тбрланаш тўгалыч.

Петровский йолташ ойлымо почэш Узбэкистан дэн Туркмэнистан Совет Погынмаш-влакын ССР Ушэмышкэ пурымо нэргэн пунчал мутым лудыт.

Всесоюзный погынмаш, пэш чот совым кырэн, Узбэкистан дэн Туркмэнистан Рэспублик-влакым ССР Ушэмышкэ пурташ пунчал мутым ышта.

Совет Ушэмын пого кучылтмо пашажэ.

Озанлык паша нэргэн Дзержинский йолт. докладым шытыш. Мэмнан озанлык пашана кизыт пэш чот ончыдыла кушкын толэш. Мландэ паша нэргэн каласаш

гыч, кизыт мэмнан киндына сар дэч ончыч штэн лукмо киндын 72 проценжэ мартэ шуун. Промышленнысат паврик-завот паша тидэ ийштэ 70% нарышкэ шуун (сар дэч ожнысо шот гыч).

Мландэ шўй, нефт промышленнысна кизыт моло паша дэч чылаж гыч коч сай кайа. Нуно шкаланнат ситат, адак угэн кодшыжым моло кугужанышкат ужалэн кэргына. Электрис промышленнысат сай вийнэн толэш.

Чот кушкэш мэмнан күртнө, вэрс, чойн штымэ паша. Ёмасэ шот гыч тэнэй нунын программаштым 90%-лан кугэмдаш вэрэштэ. Мануфактур промышленнысат штэн лукмо сатужым тэнэй ёмасэ дэч 40 проценым шукэмдэн. Нөшмўй, сакыр, тамак, моло тавар штымэ паша эркин вийнэн шога.

Мэмнан промышленныс пашана альэ йөршэшак вийнэн шуун манаш лийэш мо?—Укэ, тыгэ манын мэ альэ огына кэрт. Сар лиймэ дэн, ошо дэн кредалмэ дэн, адак нужна ий лиймэ дэн—мэмнан мландэ пашат, промышленнысат пэш кугун йорлэштыч. Кизыт мэмнан ик йэнлан 8 аршын ситэсэ (пасма), пэл пут чойн логалэш. А сар дэч ончыч ыштэн лукмо чойнжо ик йэнлан 2 пут нарэ логалэш улмаш.

Тугэ гынат, тынар шагал таварымат ик пагыт мэ ужалаш вэрым муун огына кэрт ильэ,—сату ак шэргэ ильэ. Тидэ йөсө гыч мэ лэчна.—**Мэ сату акым волташ тўгална.** 1923 ий шижэ гыч тўгалын ты мартэ эрэ тавар акым волтэн шөгэна. Тыгэ ак шулдэштэрмэ дэн мэмнан пагта сайын кайаш тўгалыэ, промышленнысна тэнэй казналан 600 миллион тэнгэ пайдамат кондыш. Мэмнан кугужаныш промышленныс кизыт кугу пайдам пуаш тўгалыат, мэ ындэ крэсань дэч налог налмымат изэмдэн кэргына.

Совет пашам чоткэдэмымэ нэргэн.

Рўдө Исполнительный Комитетын прэдсэдательжэ М. И. Калинин Совет паша чоткэдэмымэ нэргэн докладым шытыш.

«Калык паша виктармын тўн корныжо нэргэн мэмнан коклаштэ ўчашымаш укэ. Тидэ корным Окчабрса Куго револүтсий ончыктэн. Калык пашам мэмнан Союзышто **Совэт-влак** штэн шогат. Моло кугужанлаштэ шэмэр калыкым кугужаныш пашашкэ огыт пурто, тушто кугужаныш паша—пойан кидыштэ. Мэмнан Совет Кугужаныштэ чла влас пашазэ дэн крэсань кидыштэ.

Кизытсэ эн кугу пашана—пашазэ дэн крэсань ушэмым пэнтгдэмдэн шуктымаштэ. Мыньар шукорак пашазэ дэн крэсань-влак лишылэмыт, тунар утларак совет влас чоткдэмаш тўнгалэш. Мыньар шукорак пашазэ дэн крэсань-влак совет пашалан пижаш тўнгалыт, тунар утларак мэмнан кугужаныш вийна кушкэш-тудым вара нимогай тушманат сэнэн ок кэрт. Шэмэр калык шкэ кумулжо дэн совет пашалан чот шогыжо, адак мэмнан совет калык пашам сай виктарэн толжо,—вара мэмнан кугу тунуктышынан, В. И. Ленинын, мутным шуктэна.

Совет властым калык дэч лишылэмдынэна гын, эн ончыч мланна совет пашашкэ пашазэ дэн крэсаньыкым шукорак пуртыман. Шуко вэрэ тидэ паша нэргэн вэрласэ совет, партий йэн-влак шагал тыршат. Путракшэ мэмнан советлаштэ ўдрамаш шагал. Йужо вэрэ совет олмэш пашам ик вуйлатышэ вэлэ штылэш. Тидэ пэш кугу йонлыш. Тыгай советлаштэ паша тошто сэмын кайа, тыгай совет калык дэч ёрдыштэ шога. Адак мэмнан советлаштэ йужо вэрэ Совет власын тўн законжым, моло лукмо законжым ончэн пашам огыт ыштэ, шкэ кузэ шонат, тугэ штат; тыгэ штылэмэ совет закон пудыртымо шотышко вэлэ лэктэш. Совет влас законным чланат чот кучэн шогышт, совет законлан чла шэмэр калык ўшанэн шогыжо, закон тудым аралэн шогыжо,—вара ижэ крэсаньят, пашазат совет пашашкэ чот пижаш тўнгалэш».

Докладыштэ М. И. Калинин адак тыгдэ калык («нацмен» манмэ калык) паша нэргэнат ойлыш. Кэрэк могай Совет Республикыштат тўрло тыгдэ калык уло. РСФСР-штэ 3—5 мليون нарэ украин калык уло. Украина ныштэ тунарак руш-влак улыт. Суас дэн Башрэспубликыштэ 150,000 марий шотлалтэш. Тыгай калык-влак тушто тулук игшывэ гань ынышт лий. Чланат иктёр ик права дэн илышт.

Тыгдэ калык нэргэн адак Ларин йолташ раш каласыш: Национальный политик пашаштэ мланна тўрлө калык-влакын шкэ йылмыштым, койшыштым, йўлаштым ончэн пашам шташ кўлэш. Тидэ шотышто чла вэрэ паша сай кайа манаш ок лий. Мэмнан ЦК-сэ национальный сэксий-влак тўрлө йылмэ дэн газетым, журналым луктыт. Йужо вэрэ тыгдэ калыклан шкэ йылмышт

дэн погынмашым шташ, газет, журналым налаш, игшывым тунукташ эркым огыт пу. Тыгдэ калыкым тыгэ пызраш пуаш ок кўл, тидэ пашам раш корно дэн виктарман. Чланат шкэ йылмышт дэн, шкэ йўлашт дэн совет пашам штэн, школышто тунуктэн шогышт.

Тидэ Совет Ушэм Погынмаштэ тулэч. посна моло куго паша нэргэнат шуко канашышт, сай пунчал мутым луктыч.

Погынмаш каласымэ мутым чла крэсаньланат раш палэн шогаш кўлэш. Садлан йалласэ йачэйкэ, советыштэ шогышо, тунуктышо-влак калыкым погэн Совет Погынмаш нэргэн каласэн пуман.

Тэний могань налог лийэш.

Ий гыч ийи налог налмаштэ совет влас пашам сай виктарэн толэш. Тидым чланат шинчат. Тугэ гынат, кизыт мартэ налогым кугунак изэмдаш ыш лий. Молан тугэ?—Кугужаныш докод шагал ильэ, а роскотшо пэш кугу.

Ўмаштэ да тэний озанлык пашана чоткдэм шуаш тўнгалэ, садлан тэний крэсаньлан налогымат изэмдаш жап шуо.

Ўмаштэ члажэ крэсань дэч налогым налаш—470 мليون тэнтэм шотлэн лукмо улмаш, тэний чла налог—280 мليون тэнтэм вэлэ налаш штат.

Чла чын погымо налогным шотлаш гын, ўмаштэ крэсань-влак 340 мليونым вэлэ тўлэныт. Толмаш ий налогымат 240—250 мليون дэч коч огыт пого (тўрлө льгот да монь лиймэкэ), садлан налог 100 мليون нарэ изэмэш манаш лийэш. Ўмаштэ вольс-влакшкэ роскотлан (вольс бўджатыш) налыныт 45 мليونым, толмаш налог гыч вольс роскотлан **100 мليونым** пуалтэш.

Адак тидым раш умлэн шогаш кўлэш. Ўмасэ декрет дэн налоглан ставкыжым кугужаныш кўлэшлан вэлэ шотлымо улмаш. Вэрласэ исполком-влак шкэ роскотлан налог ўмбач адак 50—50—60% нарэ уштарныт.

Тэний нимогай ўмбач уштарымэ налог он лий. Иккана Рўдб Совет влас налог ставкым штымэкэ, уштарманш ок лий. Вольс роскотлан оксам погымо налог гыч пуалтэш.

Декретыштэ, губисполком постановлэнышштэ налог тўлымө срок раш ончыкталтэш: могай вольс, могай сродышто, кунаре тўла,—чла ончыкталтэш. Нимогай вэрласэ учреждений-влак нуным вашталтэн огыт кэрт. Тўрлө жалобым, титак лиймым чыла-волостной комиссий онча. Вэрласэ крэсаньык-влак шкэ мландэ, вольык, илыш шотным,—чла шинчат, садлан пашаштэ титакым огыт ыштэ.

Крэсань.

„У И Л Ы Ш“ журналым налшэ эрэ шукэмэш. Тылзэ йэда журнал налшэ 100 дэч утла йэшаралтэш. Май тылзылан „У И Л Ы Ш“ тиражшэ—1.500. Кө альэ журналым огэш нал?—налаш вашкыза. Кө подпийсчыкым погаш мэмнан агент лийнэжэ?—журнал ак гыч 15% пуэна.

СЫЛНЭ МУТ.

Кочайн мутшо.

(Ойлымаш).

Сүрэм эртэн. Шэмэр калык талук мучко йамдылалт вучымо, чон канэн ыштымэ пашакэ пурьш. Ончычак шудым солэн погэн налаш күлэш, вара уржам тўрэдат, адак вэс шурным, — тыгэ шижэ маргэ марий куанэн ышта, чонжо чотрак йывыртэн коштэш, малаш возын шагал нэралга гынат, мोगыр канымыжым шижын адак угыч пашалан пижэш. Кочкашат паша годем пагар сайрак налэш, кочкышымат ок васартыл: шўм-торык, шоган, кочушмэн, кияр, моло тўрлө пакча йэмш кэчвал кочкышэт лийэш. Кас-эр кочкышымат ок васартыл.

Кужэнэр йалышгат тидэ пашам тыгак вучэн шогэныт. Кэнэж шокшо, мотор кэчэ ырыкта, ужар чэчэн шудым коштэн налаш полша. Кэчэ күш күзымэн, дупс кошкымэш солэн йөрктат, варажым овартэн погэн налашат шуут. Тыгдэ игшывэ дэн шонто кудэш кодыныт, крапля¹⁾-сава кучэн кэртшэ олыкыш кайэныт. Йал пуста-мэш. Лачак коклан вачэш шудо шаньыкым пыштэн содор эртэн кайшэ пөрийэным альэ ўдрамашым ужат. Йужгунам иктаж кува тойам тойалэн тавыш²⁾ вўд дэк лэкгыч койэш, адак тыгдэ игшывэ калка йўмач куржын лэктятат, исак урэмыштэ куржталын мөнгэш пурэн кайат. Пөрт воктэн шокшо кэчэш шыранэн кийаш пий-влак лэктын возыныт. Нунын игышт йыр-ваш төрштыл кудалыштыт, аваштыш почшым, пылшым пурлэдыл модаш тарватынэшт; аваже кокла гыч вуйжым нөлталын игыжым пурлшын койэшат, адак вуйжым пышта.

* * *

Элэксэй кугзат кум уныкажым погалдэн, пөрт шэг-гакшэ лэктын, ладра куэ ўмўлэш изи тэнтгылыш шин-чэш. Йоратымэ чочойшт йыр погынен модаш тўнгалыт: кугуракшэ Иньуй, тэний Сэмыккан аваже лу ийш кайэн ман шотла; кыдалашыжэ Эчук, „Эчукэт мынбар ийаш?“ манмылан аваже эрэ—„ончо, Иньуйэм Сэмык-кан лу ийш кайэн, Эчукшо кок ий вара шочын, шым ий кьргыштө лийэш ужат“, манмым колат; изижэ Ови кок ийаш куржталаш төчышө ўдўр.

¹⁾ Шорвондо.

²⁾ Виньэмыш.

Элэксэй кугза,—Иньуй эргым, ачатмытым ончаллан, ужат, мом ыштыгыч койыт?—манэш.

Иньуй ончалэшат,—Кочай, ачимыт кукино пўнчө дэн каваным кышкат, уна авийжэ каваным тошкыгыч койэш, манэш.

— Чочой, тудо пўнчө шочмым шинчэт мо, тунам ачий шочын ильэ мо?—ман, эрэ полганым кочаж дэч йыгылаш йоратышэ Эчук уныкажэ йодэш.

— Эчукшо, мом олышпат?—манэш Иньуй:—тыт тудо пўнчын ийшкыжэ шотлэнат от мошто, пўнчө ала мынбар шўдө ий ила. Тудым йыгэн йорыктэт гыч, куш-мо пөрдөмжө дэн мынбар ийжым палаш лийэш.

Кочажэ воштылалэш.

— Игшывэ чыла шинчынэжэ, тудо пўнчын шочмжым мый огол, мыйын кочамат ок шинчэ, кошкаш тўнгал-мөкшат тудо вич ий кошкыш: пөрвөй ўлўл укшыжэ кошкаш тўнгалэ, вара эркын-эркын күш күзыш; бндэ кум ий лийэш чыла кошкымыжлан. Ончыза, тэвэ Вончо вэс мोगырышто опма крачым Пўнчэрла маныт, тушто чыла тыгай пўнчэр улмаш, йужыжым мыйат шинчэм. Кизыт мо кодын: лочо тыгдэ кожэр. Молан йөрэнат тошто марий так руэн, йулалтэн пытарэн? Мландыж гын мландыжэ опма вэлэ, чодражат тунам нимаيات кү-лын огол—мучанштымэ улмаш.

— Эргым-влак ончалзайан тэвэ тудо чонгам, Ал-диар чонга манына, адак тэвэ тушто Кужэнэр талвэ.

Э-э, Кужэнэр талвыш мэ иккана шорык кўташ мийэнна ильэ,—ман Эчук уныкажэ руалтэн пелэштыш.

— Мийэнат дыр, мийэнат дыр. Уна адак пурла могырыштыжо Күйан анча чонга манна. Тиде ойлымо вэрыштэ мо шотан мландэ арам кийа, нимогай пайдам ок пу! Ошма крач, шун чанга, кў савар, мучашдымэ урылтмаш. Тошто марий арам кулэн локтылын, мыньарак шурным налын? Чодра кушкын шога ильэ гын, йаллан ситара ильэ, лучко мэнгэ коклаш кизыт коштмаш ок лий ильэ.

— Кочай, чодра адак вудыжгым, мландэ урылтмо дэч пэш арала вэт,—манэш Иньуйжо.

— Тугэ улдэ мо, манамыс. Кужэнгэр коремыштэ ожно йандар памаш йогэн шинчэн, кизытсэ гай вольык, айдемэ йытыгэн йүмө шуун коштын огытул, чылалан тыныс улмаш, кизыт йалыш толдэ подылан от му. Мландэ азырэн шогышаш чодрам кулэн локтылыныт, нимогай пайдамат пуэн огол, чарандымышт дэн урылт вэлэ пытэн.

— Кочай, тудо ўдаш йордымө мландэш адак чодрам кушташ лийэш, урылтмыжымат чараш лийэн. Тужакын пушэнтэ нөшмым шындаш күлэш, урылдышэш чашмам чашмалаш күлэш.

— Эргым-влак, мый ындэ шонгэмынам. Тланда тыгай пашам шукташ вэрэштэш. Мланэм тыгай ласка, эрык почылтмылан куанэн вэлэ, шкэ ўмўрэм шукташ кодын. Мэ илыш пужаш вэлэ толынна. Тланда шуко паша кодэш, корныда сай лийжэ, ушан йэнгын мутным шукташ чот пижса.

Кочой, тунам пойан-влак илэныт дыр?—адак Эчукшо йодэш.

— Эй эргым, тэнийсэ гай илыш тунам лийн огыт: пойанжэ пэш пойан илэн, нуждажэ пэш шуко улмаш. Тыгай законом шинчэн огытул, пойан кидыштэ илэн тўлыжгэныт. Йалыштэ тугай мландэ локтычо пойан шуко лийн ужат. Тэвэ ожно Лотай улмаш. Ончалзайан уна, тудо кагыр шоло дэч тўгалын вошт Маршан мландэ дэч шканжэ кулыктын. Окса дэн кэчыдарым пуэн кулыктын огол,—кочмылан кэжэжым пашам ыштыктэн, тэлым, киндэ йодаш толэш гын, шурэн луктын. Адак

тунам шылшэ шуко улмашыс: кугжан законжым чытэн кэргын огытул, салдак-лан коло вич ий коштман улмаш, пойанжэ нужнам ужалэн пуэн. Пойан пызырмылан иктаж мом пэлэштэт—ўмырэнат салдакыштэ илэт. Тугэ шылшэ погынэн. Тугайымак йал пойан кочмылан пашам ыштыктэн; шыгыр пагыт толын шумо годым шбак кучэн пуэныт. Тыгэ кугжа кидыштэ пойан дэн нужна пэш чот ойырлалтын. Йужо вэрэ чодра тўр гыч тулым пижыктэнат вошт йўлэн кайэн, нур лийн. Тэвэ, Йўлыш пэчым манам, волэн шичшэ ломыж, койажэ чыла йўлэн пытэн, шурным икканат сайым налмаш укэ, эрэ йожга шудо вэлэ шочэш. Тыгай моштыдымо чыла мландым локтылын кодэн, ончыктэн пушо лийн огол, кнагачэ укэ

улмаш... Томам илышым тиде курымыштэм ошук ужым: кок нужна ийм ужым, кок кугу сар лийэ, крэсаньыклан энгэк шуко тольо. Кэ шинчэн, тыгай рэволютсий ожнак лийэш гын, саржат ок лий, нуждажат йбсынак ок тол улмаш. Бндэ нэмнан ўмўрна арвисурви эртыш. Мланна, шонго йэнлан, угычын у шот дэн илаш тўналмылан йывыртэн вэлэ ўмўрым шукташ вэрэштэш. Эргым, мландым пичкэмыш локтылэн, пичкэмыш нужна ийм колта, пичкэмышлан пойан куана...

— Уна, эргым-влак, ават кочкаш шолташат толэш. Айста пурэна. Тый Иньуй прэзым поктэн тол, мэ кудэш шанчашым пуртэн олтэна,—ман Элексэй кугза нбогажым вўдалтэн пурэн кайыш.

Э-ын.

Ўдўр мучыштыш.

Тэлэ корно. Тэрвундаштэ „кычыр-кочыр“ вэлэ йўштө мура. Ола кужу корныштэт йўштө чывышталынак чывышталэш. Чэвэр-Йўлаш мийэн шушаш гай ыш чуч, Пиктэр йалэш имньэ пукнаш шогаальым. Имньэм туарэн, тўрлэн пурмэш, пачэр озам самаварым шуктэн.

Кас. Ўстэмбалнэ, кылмышэ могырым куандарэн, самавар мурэн шинча. Мыйат пэш пушланэн гына, чон канэн шокшо пўртыштө пачэр озам дэнэ мутланэн чайм йўўн шинчэм...

Изиш лийэ урэмыштэ „чырик-чурик“ музыкан йўк шокташ тўналэ. Пачэр окнамлан тура кугу йук дэнэ рвэзэ-влак,

„Эрат-касат турньа мура,
Йажар ватын й... вола“...—

кычкрал муралтэн колтышт. Мыйат чытэн шым кэрт:—мо рвэзэ-влакдан шотыштат укэ, шапшак мурым вэлэ мурэн коштыт, йалыштыда комсомол укэ мо?—ман йодын пэлэштышым. Пачэр озамат мыйм тура ончалэ.

— Эй, ольэт! Колсомол лийэш гын, тидэ гына огыл, вуйшкэт кўзэн шинчын төрштылаш тўғалыт!—ман сур пондашыжым чытрыктэн ольаш тўғальэ.

— Чытэ, кугзай, комсомолжо тэмдан йалыштэ укэм ольышыч,—кузэ вара нунын тугэ осал штымыштым шинчэн налынат?—ман, мутшым лугыч ыштэн, пэлэштышым.

— Шолбым, осалыштым итат ольо: тэвэ мыйн шэрэм куш тэмэныт!—ман пондаш йымачшэ нийалтэн шўйшкыжэ ончыктыш.

Шокшо чайэт дэнэ мोगырэтым ырыктэн, мыйат мутланаш сайынак пижым. Молан, кузэ рвэзэ ушэмьштэ шогышо рвэзэ-влаклан сырэн—лончылэн йодышташ тўғалым. Мутна кэлшыш, пачэр озамат пондашыжым нийалтэн-нийалтэн гына ольаш тўғальэ. Куважат чытэн ыш кэрт, кўнчла-вондыжым күчэн воктэчна толын шинчын, мут коклашкына пураш тўғальэ.

— Шолбым, кизыт кугуракым огыл, ачашт-аваштымат огыт колышт! Нэмнан ўдўрнат...

— Чу, куш коклаш пурэт? Шкат ольэм.

— Ольымэтшэ можо, окўлым шуйкалэн шинчэт. Кўчўкын раш каласэн пушыч—иканаштэ умлэн налэн.

— Кува, ок лий, чыла шот дэнэ ольыдэ... Маньыс кува, ачашт-аваштымат огыт колышт... Шкат шинчэт, пурэн коштшэтла ужынат, вуйэш шушо ўдўрна ильэ...

— Лэтын кайыш...

— Кува! Куш коклаш пурэт? Так дугэн шинчэт,—лэтын кайэн да мойн огол, шылын куржын. Куш коклаш пурэт, шот дэнэ поро йэнглан ольашат эркым от пу!

— Шылын куржын, кузэ шылын?—мыйат йодым.

— Кувэжым, шолбым, итат йод. Йалт ындэ нэмнам калык мыскылтышыш лукто!

— Йалышкат ындэ лэкташ вожылманш...

— Адак коклаш пурэт, шып шинчэ!

— Кузэ лийн вара?

— Ужат, йэнглан колышташат эркым от пу... Кузэжэ... Шорыкйол арньа коклаштэ Парсайн эргыжэ ончаш тольо. Сурт, вольык,—кэч мом ончалат гынат, чыла уло. Ик мут ольаш—сай илышан йэн. Ик ўдўрна вэлэ, шкат шинчэт,—шкэнан шоныманшат тугай, илышанрак сургуш пуаш шонэн илэна ильэ. Мланна йёрэн, а ўдўр ок кэлшэ,—огым да огым, моло нимо мутшат укэ. Вара мэ аваж дэн коктын пэш чот вурсэн шыталэн налнат, ўдўрнат кэлшыш, подыл колтыш. Олыным тунамак кэлшышна, кумуштэшыжым чэркыш мэнчайаш кайаш лийч... Кумуштэшыжым эрдэнэ качэ малмашкынак кудал толын. Киньэл тулым чўктышна... ўдўрна вакшыштыжэ укэ... Сурт кўргыштэ чыла вэрэ кычалптарышна. Нигуштат укэ... Кува дэнэ когыныанат уш кайш... Содор схоткам от поктыкто! Чыла йал марий йол ўмбак шогальэ. ўдўрна садак укэ, ала куш пурэн кайэн.

— Кушто вара муда?

— Кокмунис дэк куржын улманш...

— От шинчэ—коклаш пураш толашэт... Укэ. Вара йал йолташ ўдўр-влак дэч йодышт ижэ шижын нална.

Чэвэр-Йўла йалсэ йорло Акнаш тулык ватын колсомол дэнэ кэлшэн ила улманш!.. Тунамак качын имнбэш шинчын, Чэвэр-Йўлаш кудална. Кудал мийшна, огыт ольо. Кычал-кычал, сёндра лукышто муун лукна... Пыкшэ мўнгыш пыштэн кондышна...

Мыйат мутшым лугыч ыштымэ дэч, ик мут пэлэштэ колышт шинчаш тўғалым.

— Кондымэкэ йал марий-влак, адак уэш куржэш ман, Совэтыш возалташ покташ тўғальыч.—Кугзамат ольмыжо сэмын пондашыжым нийалтэн кок-кум пырчын чывштал-чывштал кўрын ольаш тўғальэ.

— Шолбым, шинчэт: тиндэнэ гына лийэш гын, нимат огыл ильэ... Совэтыш кудал мийшна. Возыкташ тўғална. Качэ лўмжым пыштыш. ўдрэм дэч кид пышташ йодаш тўғальыч. ўдрэм ик мутымат ок пэлэштэ, кидымат ок пыштэ. Мыйат чытэн пым кэрт, шыталэн вурсаш тўғалым; от пыштэ гын, мый шкэ пыштэм ман, кид пышташ тўғалнэм ильэ, ала кужэч прэдсэдачыл толын лэктэ. „ўдрэтым тыгэ калык ончылно шыталэн, вожылтарэн от кэрт, бкмэш пуэнат от кэрт; тыйм тыгэ штымэтлан сутыш пуэна, казаматыш пэтрэна“, ман кыр-кор кагазым удралыч, погэнат налыч... Лач опсаштэ, вўдэн лукмышт годым, Акнаш ватын эргыжэ ваш лийэ...

— Вара?

— Вара, тудо прэдсэдачыл дэнэ мутланэн, тудо пичкэмыш, анра, нимом ок шинчэ, ўдўржэ кудалта гын, колташ кўлэш маньэ.

— Вара, колтышт?

— Колтышт... Пэтрат гын, сайрак лийэш ильэ, шинчам ок уж ильэ, калык ончылно вожылманшкэ ом пура ильэ, йэнгымат вожылманш ом пурто ильэ!..

— Молан вожылманшыжэ?

— Молан? Мыйн шинча ончылнак ўдрэм Акнаш ватын эргыж дэнэ возалтэ! Малнэм ик мут пэлэштыдэ, пырлыа шинчын кудальэ! Э-э!.. Мом ольаш ындэ! Шкэ шочшэтланат оза отул улманш,—ман шинча вўдшыш ўштыл, кугзам мутшым кошартыш.

Йадэн.

Изи пионьэр.

Рушарньа эр. Мэтри кугза тачэ эрак киньэлын, шўргым мушкын, рушарньа йумолан сортам чўктэн кумалэн. Помыштыжэ малшэ вич ийаш изи Чалинат ачаж дэн пырляк киньэл шуктэн. Ачажэ, шўргыжым мушкэшат, Чалиным йумо ваштарэш шогалтэн, кумалаш тунуктынэжэ. Ик кидшэ дэн эргыжым, ынжэ кайман, куча, вэсыж дэн пура кидшэ гыч күчэн, пэш крэслыктынэжэ.

— Кум парньадым тыгэ кучо. Коктышым тыш пыштэ. Тэвэ, тыгэ-тыгэ, Пёрвөй тыш—„Во йима...“ Ит төлашэ, шып шого! Вара тыш—„отса“... Тура шого! Молан кидэдым от пу? Кумал, ындыжэ тыш—„и сина“... Чарнэ толашымэтым, чарнэт укэ?

Эргыжэ нимайат ынэж крэслэ, ачаж лэч мучыштэн куржнэжэ. Ачажын толашымэ кокла гыч кычкырал колта:

— Мый ом кумал... йумо укэ... тэвэ мый йумызым күвэ дэн сүтэм, во-от!.. Павлмыгат огыт кумал-ла!..

Изи парчак эргыжэ тыгэ коймылан ача пэш чот сыра.

— А, тэ кумалаш огыда тунэм! Йумо укэ! Кө дэч тунэмыда? — „Брлоч-брлоч“ шоктыктэн, чара кутанжэ гыч пэрэн шолэн колтыш. Чапиат магрэн-магрэн конга пусак дэк мийэн шогальэ.

Кумалыктэн ыш кэрт. Мэтри кугза тамакам пижыктат, тэнтгылыштэ вуйжо дэн ольэн шинча:

— Мом ыштэт? Изиньэкак молан тунэмэш! Йумо укэ, йумым күвэ дэн шурапта, тидэ оньыш лийдымашыш власыжат тугаймак вэлэ тунукта шол... Ик шонэтат, кумалымат огыт чарыс... Ээ!.. йумыжак кудалтэн ала мо? Мый йумо лийам ильэ гын, тугайлан тунуктышыжым чылажымат түндэн пуштын кышкэм ильэ!..

Эргыжат магрмыжым мондышат кок могырыш „рас-тва, рас-тва!“ ман кошташ тунгальэ. Кокла гыч, „Соктэ сүдүр сым сүдүр, йыл-йыл койын волгалтэс.... скэ илысызым нөлталэс“, ман мурапта.

— Нөлта дыр, пэш нөлта дыр, тыгэ йумым мондымо дэн. Чарнэ тыгай мурэдым!— ачажэ манэш.

— Ачий, иккана кунам?... Йоча-самыч урэмыстэ погынэн костыт ильэ. Ачий, могай мурым мурап ильэ? Тунам могай пайрэм ильэ? Васкэ суэс дыр тудо пайрэм?..

Эргыжэ ачажын кырмыжым мондэн, вурсымымат ок шотло, үмбач у йоча илыш мутым вэлэ лүктэш.

Э-ын.

Мичуш.

Мичун укэ ачажат,
Чаманалшэ аважат,
Тидлан вэрчын Мичушна
Шортын коштын орлана.

Вач-коч сака котомкам,
Кидэш тойам тойала.
Эртэн коштэш урэмлам,
Окна йэда пэркала.

Шуко тыгэ йөсланэн
Кошто Мичуш орланэн,
Илэн-толын тудымат
Ончал колтыш кэчыжат.

Коштын-коштын ырвэзэт,
Йодышт коштшо йочайэт
Пионьэрыш возалтэ,
Шюлыш кошташ тунгальэ.

Кизыт Мичуш пионьэр,
Вара лийэш комсомол,
Уло туньа калык вэрч
Пашам ышташ тунгалэш.

Вара мэнэн Мичушнат
Кучэн кэртэш чөгытым,
У ылышым талташна
Тудат ышта полышым.

М. Иванов.

Эй, пионьэр!

Мэ улына пионьэр:
Совет властын йочажэ,
Туньа шэмэр калыкын,
Коммунистын игыжэ.

Тошто шотым уэмдаш,
У ылышыш лэгылдаш
Мэат эртак төчэна
Ышкэ үнар сэмынна,

Йошкар тистым нөлталын
Ошкэдэна куатлын,
Муралтэна мурынам,
Пэралтэна тумбырнам.

Эй, пионьэр! Чот муро,
Йуком мундүрк йонжалтарэ;
Тумбыржымат чот кырэ,
Малшэ туньам помжалтарэ.

М. М. Иванов.

П. Ланов возымо муро влак.

Ачамын-авамын олма сатшат ильэ,—
Олма кочкинак тулукэш кодылтын;
Ачамын-авамын шоптыр сатшат ильэ,—
Шоптыр кочкинак шэмэ лийылтын;
Ачамын-авамын энгыж сатшат ильэ,—
Энгыж кочкинак шадра лийылтын;
Ачамын-авамын куэ сатшат ильэ,—
Куэ вүд йуунак шинча вүдэш кодылтын;
Ачамын-авамын пистэр сатшат ильэ,—
Йыдалым ыштэнак школыш коштдэ кодылтын;
Ачамын-авамын пүнчө пашапт ильэ,—
Пүнчыштө идэнак тазалыкэм күрылтын.

* * *

Ой луй модэш, луй модэш
Кугу чодра тальыштэт.
Ой мөр күйэш, мөр күйэш
Чэвэр олык тальыштэт.

Ой моторэм, чэвэрэм,
Мэ мөр кочкаш кайэна.
Айста, мотор-чэвэрэм,
Комсомолыш пурэна.

* * *

Пыли-поли полинажым
Писэ товар виктара,
Пыли-пули Качырижым
Комсомолэт виктара.

* * *

Кигик-кожок комбыжо
Йогышо вудым йората,
Лырык-ларык лудыжо
Шинчыш(э) вудым йората.
Пагул удур Марйажэ
Кём йората шонэда?
Бэзпартэйным огол вэг,
Комсомольсым йората.

Паша муро.

Сарий-сарий имньэм дэн
Волгалт' коштшо сталь плуг дэн
Нойэн-нойэн эр шошым
Шэмэр-шэмэр шэм рокым
Уэмдарэн
Кэлгэмдарэн

Курална,

Тұшак гайэ ыштышна.

Сылна чэвэр кэнэжым,
Кузэ, шурно, шумэдым,
Гүжлэн-гүжлэн мардэжлан,
Ончал-ончал вождым,
Зангар кармэ-шудылан

Сэмалталыч вуйэдым,—
Шумэдым,
Куймэдым

Ончышна,

Кушмэдымат вучышна.

Изат, кугат ужэдыш
Мотор-тутло кушмэдым.
Айдза, кайна пазарыш,
Уум кондэна сарлажым.
Тэвэ пасу. Муро йүк,
Коклаштыжэ сорла йүк.
Түрэдйт,
Оптэдат

Копна воктэн копнажым.

Кырэн, коштэн шурножым
Кылат көргэш оптална,
«Йэн-мэ лийна ындыжым!»
Малдал-малдал коштына.
Налог пыштэн,
Кусун түлэн,

Утожым

Озанлыккан кодышна.

Тэлэ эртэн. Шошо шуо:
Агам вүдэш жапат шуо.
Адак сарий имньэм дэн
Изи пасу корно дэн
Курал-вүдэш кайэна.
Шуко вүдэш шонэна!
Уэмдарэн,
Пушкодэмдэн
Шурным шуко налына.

Акпарыс.

Могай корно дэн йаллаштэ копэратсий пашам колтыман.

(Партийн 14-шэ Конфэрэнсийштэ Рыков йолт. доклад гыч).

Партийн 14-шэ Конфэрэнсийштэ йал озанлык виктармэ нэргэн шуко мутланмаш лийэ. Рыков йолташ йал копэратсий нэргэн посна докладым ыштыш. Күчүкынарак тудын докладшым тыгэ каласэн пуаш лийэш:

Йал озанлык (хозяйство) кизыт койн нёлдалт, кушкын толэш. Крэсаньык-влакын кизыт киндэ, вольык, шыл, нёшмо, үй, моло таварат, шкаланышт вэлэ огыл, ужалашат уло. Крэсаньык озанлыкыштэ ужалашлык пого шукэмэш. Таварым ыштэн ужалмэ годым уто оксажат (пайдажат)кодаш тўналэш.

Шуыраак пайдам налшыжэ, торгайэн коштышжэ пойанышкэат лэктэш. Мэмнан Совет ушэмыштэ 22 милион крэсаньык сурт-пэчэ. Нунын озанлык пашашт иктёр кушкын, пэнтгэдэмаш тўнгалыт манына гын, йонгыш лийына. Ужалмэ-налмэ, тўрлө озанлык паша штымат йаллаштэ ушэм дэн копэратсий шот дэн ок шталт,— садлан йужо крэсаньык угларак пойа, вэсышт шагалрак.

Йужо вэрэ мландэ пашам кудалтышат лийт, шкэ млан дыштым вэсылан, пойанраклан арэндэ дэнат пуаш тўнгалыт. Мландыдымыжэ пойанрак дэк тарзылан пураш тўнгалэш.

Йаллаштэ озанлык паша тыгэ вийнымым мланна приказ шот дэн вашталташ тбчыман огыл. Крэсаньык озанлыкым виктаршашлан—мландым арэндэш пумым, крэсаньык пашам тарлэн штыктымым чараш ок кўл. Пойан-влак пэш талышнат, нужнажэ шукэмэш маньн лўдаш ок кўл. Чла кугжаныш власт, шолдра паврик-завот, кўртнё корно, банк, тўн копэратсий ушэм пашазэ дэн крэсаньык, совет власт кидыштэ.

Йал озанлык пашам виктарэн шуктынэна гын, мландэна эн ончыч копэратсий пэнтгэдэмыман.

Кизыт мартэ копэратсий пашаштэ часный капиталдан корно укэ илэ. Йал копэратсий виктаршашлан

лийн, кизыт коператсий пашашкат тудым пуртыман. Тугэ гынат, коператсийн тун пашажым йал пойан кидышкэ пуаш ок лий, коператсийм нужна дэн икмарда кресаньык вуйлатэн шогыжо. Нужна дэн икмарда кресаньыкым мланна йалыштэ пойан-влак дэч чот аралэн шогыман. Ужалмэ-налмэ годым шэмэр кресаньыклан кэлшышэ сату, киндэ, тавар акым ыштэн шуктэна гын, тўрлө пойан, кулак, торгайшым сэнгэн кэргына.

Кузэ кресаньыкын киндыжым, моло таваржым шэргэ ак дэн ужалман? Адак кресаньыклан кўлэш паврик-завот таварым кузэ шулдо ак дэн ужалкалман? Тидэ пашам йаллаштэ **коператсий** вэлэ виктарэн шуктэн кэртэш. Коператсий кресаньыкым тўрлө кулак, пойан тўшка кид гыч утара.

Мландэ паша штымаштэ кресаньык-влакым приказ шот дэн коммуныш, артэлыш пурташ ок лий. Мландэ пашаштэ рэволўтсийм машина-влак ыштат.

Трактор машина 1000 агитатыр дэч сайракын калыклан коллектив (ушэм) дэн мландэ паша штымым умландарэн пуа. Йаллаштэ машинам утларак шалатыман; вара вашкэ кресаньык озанлыкат тўрлана, тўрлө ушэмат шукэмэш.

Сату дэн торгайшэ (потребит.) коператсиймат приказ шот дэн виктараш ок лий. Кизыт коператсийш чла йал калыкым огыт сэрэ—кў шона тудо вэлэ пура. Кў шкэ эрыкшэ дэн коператсийш пура, тудо коператсийн пайдажым раш умлэн шога, коператсийм тўрлын йэша-раш полша. Коператсийм тыгай корно дэн колтышым нимат йонгышэш шотлаш оклий. Тўрлө вэрэ СССР мучко ончалына гын, тыгай коператсий шукэммым, пэнтдэммым чланат пэш сайн шинчэна. Коператсий чла вэрэ сату акым шудэштарэн шогыш, коператсий полшымо дэч посна окса реформынат (пэнтдэ акан окса штымым) штэн огына шукто ильэ. Коператсий шарлэн шумэк, кугужаныш мучко пашазэ дэн кресаньыклан йбршө, кэлшыжэ тавар акым кучаш лийэш.

Окса пуэдышэ (кредитный) коператсий пашам йаллаштэ тыгэ виктарман. Оксам пуэдышэ дэн тўрлө машинам налшэ-пуэдышэ коперативым посна почман огыл. Йаллаштэ ик сельск.-хоз. кредит ушэм вэлэ лийжэ. Тидэ мландэ пашалан полшышо кредит ушэмыштэ кресаньык-влак шкэ оксаштым кучышт (кассын пыштымыла пушт). Калык пыштымэ альэ кугужаныш пумо окса йомын ынжэ кэрт. Тавар налаш-ужалаш кредит ушэмын посна капитал лийжэ, вара иктаж могай йонгыш лийэш гынат, кресаньык пыштымэ окса нигунамат йомын ок кэрт,—кугужаныш банкыш пыштымэ ганьык тыгай коперативышкат оксам ўшанэн пышташ лийэш. Пыштымэ оксалан пэш пэнтдэ гарантий лийжэ. Адак тидымат ольащ кўлэш: сельск.-хоз. кредит ушэм тўрлө тавар дэн ынжэ торгайэ, торгайшэ (потребит.) коператив пашашкэ ынжэ пура—оксам пуэдыжэ, мландэ пашалан кўлэш машинам, плугым, урыкым, киндым, нөшмым, йытыным, мушым, моло кресаньык сатум пуэдыжэ, налкалжэ.

Йаллаштэ мландэ курал-вўдэн ильшэ дэч посна адак чодра, смола штымэ, тўрлө кид-паша дэн ильшэ-влакат шуко улыт. Тыгай пашам коператив-лак пэш шагал ыштат. Тыгай кид-паша (кустарный и промышленный) коператсийлан кугужаныш учрэдэний-влак шагал полшат, полшашат шагал шонат. Тыгэ ончыкыла ышташ ок йөро—кугу йонгыш лийэш. Тўрлө кид-паша коператсийлан эн ончычак пэш пэнтдын полшэн шогыман. Кид-паша (куст.-промышленный) коператсий дэч посна кугужаныш озанлыкым вашкэ виктарэн шукташ ок лий.

Йаллаштэ коператсий виктармэ корным мланна у шот дэн колтыман. Приказ, шўдымө шот дэн пашам виктараш оклий. Коператсийлан шарлэн, кушкыч шогаш утларак эрыкым пуман, коператив правлэн сайлымэ годым, кўлан ўшанат, нуным сайлышт. Адак чла пашам устав ончыктымо дэн ыштышт. Тыгэ ижэ мэмнан коператсий калыкым шкэ вэкыжэ шушаш тўналэн.

Пытаргышлан тыгэ каласаш лийэш. Кузэ олсэ пашазым социализм корныш профсоюз савура, тугак йалсэ кресаньыкым тудо корнышкак коператсий шукта.

К-ский.

Коператив кресаньыклан машинам пуа.

Тэнэй 1925 ийштэ Калмаш-энгэр коператив кўш кўзалтмэ гань лийэ. Коператив члэн-влак сельско-хозяйств. банкыш пайшкэ пурышт. Сандэн нуно тўрлө таварым вучымэш налаш тўнгальыч. Тэвэ нуно кизыт мом налыч кок „Триумф“, кок тўрэмдэ машинам, кок ўдымө машинам, ик кырмэ (шиймэ) машинам. Тэлым ужалмэ кльэвыр нөшмылан птаргыш оксам налыч. Адак имньыдымылан имньэ налаш 800 тэнтэ окса тольо. Тылэч посна куго пайдат лийэ.

Тидым ужын, изи калан Тэрысь коператив Калмаш-энгэр коперативыш ушыш. Тупко моло йал гычат члэныш пурат. Ындэ мэмнан марий-влак коперативын пайдажым шинчэн налычат, уто ўзгарыштым (сатуштым) Калмаш-энгэр коператив коч ужалаш тўнгальыч. Члэныш пурдымо-влакат тыгэ шташ тўнгальыч.

Коперативна лалкылан (кэвытлан) кок пачашан пурам нальэ; кутшо 11 арш. угла, торэчыжэ 7 арш., акшэ—25 тэнтэ. Тылэч посна адак Калмаш-энгэр коператив ўй лукмо заводым шташ тўналнэжэ.

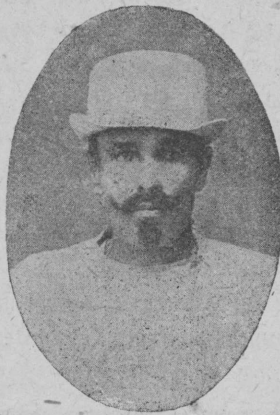
Тыгэ илыжаш тўнгальэ мэмнан коперативна. Тудо калык пашам куштлэмдынэжэ, тунуктынэжэ. Шога гыч, сапондо гыч, кид дэн вўдыма гыч утарнэжэ—уло пашам машиналан штыктынэжэ.

Шурманшэ.

Тракторым налнэшт. Калмаш-энгэр марий-влак (Куягур округ) мландэ пашам у сэмын штышашым умлаш тўнгальныт. Мландэ паша тунэммэ кружокыш сэралтыт. Адак тракторым налаш шонат. Тракторлан кизыт 12 йэн сэралтыч.

Марийат кугу пашаштэ.

Апрэль тылзэ мучашэш Пүтүнъ Россияй көргө вашполыш комитет-влак погынмаш лийэ. Погынмаштэ кузэ ончыкыжо вашполыш пашам виктаршаш нэргэн кагашышт. Пытаргышлан вашполыш ушэм - влакын Рүдө Комитетым сайлышт. Рүдө Комитетыш ик марийат пуртышт: Марий облас гыч В. Т. Якмановым.

В. Т. Якманов.

Вашполыш комитет паша.

Өрша кантонышто вашполыш паша төрланэн шога. Кизыт йаллантэ вашполыш комитетла улыт. Нуно тұрлө завотым, вакшым кучат, тыганьэ: Васли йал КОВ—2 смола лукмо завот, Косанак—5 смола завот, Йагыстка—3 смола зав., 1 вўд вакш. **Кучко кундэмыштэ:** апшат—2, йытын ўй лукмо зав.—1, мард. вакш—1, сушилка—1. **Пэчанур кундэмыштэ:** көршөк штымэ мастер.—2, вўд вакш—1, самбар олмыктымо—1. **Өрша кундэм:** апшат—2, столовой—1.

Ончыкжым вашполыш паша мэмнан дэн сай кайшаш гань койэш. Йалласэ комитетлан ончыкжым утларак полшаш кўлэш. А кизыт ала-молан моло ушэм-влак пэш огыт полно. Вашполыш комитетын пайдажэ пэш куго. Сандэн тудын вэлкэ савурнэн ончалман.

В. Якманов.

Й а л о з а н л ы к .

Вольык чэр.

Сибирская язва. «Сибирская язва» чэр дэнэ утларакшым имньэ, ушкал, шорык чэрланат; айдэмат чэрланэн кэртэш.

«Сибирская язва» дэнэ ожно пэш шуко вольык пытэн. Ик Новгород губернаштэ 1864 ийштэ 72 тұжэм вуй колэн. Кизыт ындэ чэрлан шарлаш эркым пэш огыт пу. Сибирская язва—чэран вольык йўмө почэш тудо атэшак вэсым йўктэт-пукшэт гын пижэш, йужгунам мландэ гычат вўдыш, кочкышыш логал кэртэш. Адак коваштэ, ду воштат логал кэртэш.

Тидэ чэр пижмэкэ 7 кэчэ мартэ вольыкын нимо палыжат огэш лий; шым кэчэ эртымэкэ вольык кэнэтэ чытыраш, йёсын шўлаш, толашаш, умшаж гыч шон йогаш тўналэш; вара вольык иктаж минут гыч чот чытырэн кола. Йужгунам адак кок-кум альэ куд кэчэ мартэат ок коло. Тунам вара вольык чот чытыраш тўналэш, кочмым чарна, вуйжым сакэн шога, коштымж годым тайныштэш.

Вара онлаш йўмалнэ пуалаш тўналэш, пуалмыжэ кугу кўмыж гайш шуэш. Тидэ пуалмэ вэр ончыч пушкудо лийэш, вара сэмын пэнгьдэмэш. Тыгай лиймэкэ вольык йёрлэш, чот чытырэн кола.

Айдэмлан чэр пижэш гын, тудын кидшэ, шўргыжэ, шўжэ пуалэш, пуалмэ вэржэ шэмэмэш. Айдэмэ кочмым чарна, ўнбардымэ лийэш, кок кэчэ гыч кола.

Кўшнө олымэм палэ лийаш тўналэш гын, вольык доктырым кондаш кўлэш. Вольыкын «сибирская язва» уло гын, тудым посна пэтраш кўлэш, укэ гын моло вольыклан чэржэ пижэш. Кўтэш чэр пижэш гын, вольыкым 6—7 кэчылан кўтүш колтымо ок кўл.

«Сибирская язва» дэнэ колшо вольыкым, коваштыжым ньыктын налдэ, тунамак вольык шўгарыш нангайаш да, кок важыкат пэлэ кэлгытэш ($2\frac{1}{2}$ шаж.) ураш кўлэш. Урмо дэч ончыч, вольык ўмбака звэскам шаваш кўлэш. Вольык дэч кодшо кочкышышат, тэрышат прля ураш кўлэш. Тоймовэрыш вольык логалмэ дэч пэчым сайн пэчаш кўлэш, укэ гын адак вэс вольыкат чэрланэн кэртэш.

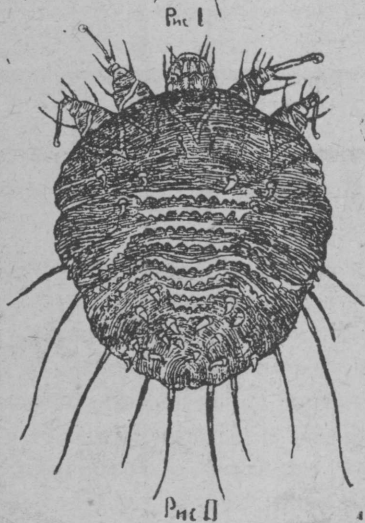
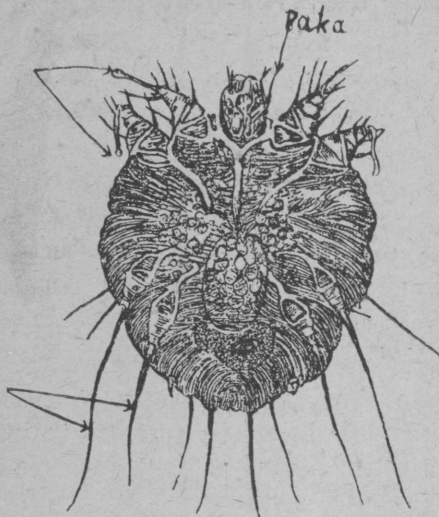
Чэрлэ вольык шогымо вэрым мушкаш кўлэш, сўспан ўзгарышат йандар тэгыт дэнэ шўраш кўлэш.

Тидэ олымэм дэч посна адак прививкым ыштат. Прививкым таза вольыклан ыштат. Прививкэ ыштымэкэ вольык изиш чэрланымэ сэмын лийэшат, вакшэ төрлана. Прививкым кок кана ыштат, кокымшо каналан 12—14 кэчэ эртымэкэ. Тыгэ ыштымэкэ вольык „сибирская язва“ дэнэ ок чэрланэ, тидэ чэр дэнэ, пижэш гынат, кучэдыл кэртэш. Йужгунам прививкэ ыштымэ дэнат вольык кола да, тудо тұжэмлан иктэ вэлэ лийэш. Прививкэ ышташ вольык доктырым кондаш кўлэш.

Удыртыш.

Удыртышат—нэргэ чэр. Тидэ чэр дэн уло ашнымэ вольыкат, айдэмат чэрланат. Вольык коклаштэ удыртыш пэш талын шарла. Иктаж вольыклан пижэш гын, уло кўтүсө вольыкат чэрланэн кэртэш. Тидэ чэрым пытараш от төчө гын, шуко ий мартэ ок пытэ.

Удыртыш чэр, йара шинчалан койдымо пэш тигдэ пудий дэн лийэш. Тидэ пудий, коваштэ көргыш логалмэкэ, вольыкын вўр дэн вўдыжыжым кочкын йўўн ила. Коваштэ көргыштө рожлам шўткала, тужак муным опта, шукэмэш; тидэ чылажат вольыкым йёсландара, удыртыкта. Сандэн чэржымат **удыртыш** маныт,

Удыртыш пудий, пэш күгүмдөн ончыктым, — тэвэ күвэч удыртыш чэр лийэш.

шыжэ кошка, йүмалныжэ вүдыжга, вара купчыргыләш. Купчыргылымыжо шүйшгө пэш палэ. Шуко пудий улмо вэрыштэ лүгштат, вольык йыгкалаш тўналэш. Ончычак порэмдаш от тўнал гын, удыртыш кап мучко шарла, вара вольык йарнэн кола.

Удыртыш шарлымэ дэч, таза дэн чэрлэ вольыкым посна шогыкташ күләш. Чэрлэ вольык шогымо вэрым тэрс дэч эркташ күләш. Шэрчам, волакым, пырдыжым, сўспан ўзгарым ончыч олымэм¹⁾ сэмьн эрыкташ күләш, вара ижэ вольыкым шогалташ лийэш.

Удыртыш пижым шижмэкэ тунамак порэмдаш тўналаш күләш, кужуш колтэт гын, пытараш пэш йөсө лийэш.

Удыртышым тыгэ порэмдыман: чэрланшэ вольыкым ончыч ужал альэ йара шовын дэн мушман, шовын йөршын укэ гын, ломыж вүдат йөра; тыгэ коваштыштэ улшо котыржым эрыкташ ыштат. Тидэ котыр йүмалнэт лач садэ пудийэт илат. Вара нөшмө альэ йытын ўй

Чэрлэ вольык дэн таза вольык ваш тўкнат гын, удыртыш пудий таза вольык дэк кайэн кэртэш. Адак удыртышан вольыкын сўспан ўзгарым тазалан чиктэт гын, чэран вольык ончышо йэнгын вургэмжэ тўкна гынат, пудий кайэн кэртэш. Адак тэрс гыч, кодшо курго гыч, чэран вольык шогымо вэр гычат шарлэн кэртэш. Ик мут дэн ольаш гын, — чэрлэ вольык логалмэвэрэш таза вольык тўкнэн гын, эрэ чэрланэн кэртэш.

Вольыклан удыртыш пижым тыгэ палаш лийэш: ончыч, коваштэш, утларакшым вүйэш, шүйэш, пулшэш изи чўнча гай лэктэш, варажым моло вэрэат шарла; тидэ олмышто пунжо йога, коваштэ шэлыштэш, вүд гай лэктэш. Тидэ лэ-

дэн, пэлэ-пэлэ красин йөрэ, коштымэ вэрым шовыч дэн йыгат. Арньа эртымэкэ адак уэш йыгыман, адакат ок төрланэ гын, кумушо кана йыгыман. Порэмдышашлан, ик бутилка вүдлан ик осмушка тамакам лугэн ик стакан йандар тэгытлан кок стакан пу-ўйм йөрэн мазым ыштэн, ыштыраш дэнэ йыгат. 3—4 кэчэ гыч йыгымэ вэржым шовын вүд дэн альэ лэвэ ломыж вүд дэнэ мушкыт. Йыгымэ годым таза вэрымат котыр воктэн йыгаш күләш. Уло мogyр мучко удыртыш шарлымэкэ, уло мogyргэ йыгаш ок йөрө, кум ужашыштэ ик ужашым вэлэ йыгаш күләш, укэ гын пайда олмэш зианым вэлэ конда: 3—4 кэчэ эртымэкэ, ик ужашыжым мушкын, вэс ужашым йыгыман, вара кумушыжымат тугак.

С. Н. Ласточкин.

„Тўкан¹⁾ колшо“.

Ик кэчэ Йаруш ватэ, кэчваллан вольыклан кочкыш пуаш лэктын. Онча—ик шорыкшо ала-мо пэш туртын шога: оғашат коч, шога-шогат войзэш. „Мо лийэ вара шорыклан, молан ок коч?“ манын шорыкым йыржэ савырнэн онча—ниможат ок кой. Йүдга. Вара пөртыш пурат марийжлан ойла: шорык ала-мо лийн, йаштак шога, оғашат коч.

— Мо лийэ вара? — манэш Йаруш:—кунамсэк чэрлэ ганьэ?

— Ала, тэнтэчэ сай ильэ, чэрлэ гань ыш кой,— манэш ватыжэ. Йаруш шкат лэктын онча: чын, шорык чэрлэ. Мом штат күләш?

— Минь Кўмыш-кува дэк мийэн ончэм, тудо мом манэш, ала пала чэржым.

— Мий укэ гын, мийэн тол,—Йарушат манэш.

Ватыжэ лэктын кайа...

— Минь, акай, сомыл дэнэ толын ильымат. Шорыкэм ала-мо лийэ, оғашат коч, оғашат йў, шога-шогат войзэш. Акай, мужэд ончо-йан, ала иктаж онйөрө төчыктара?

Кўмыш-кува ўштым налешат мужэдаш тўналэш. Кужэш мужэдэ: шуко ала-мо-влакым шолыш гына кутрынш, ўштым вискалыш, ушаж воктэн пўтрыш, вара, вуйжым күшкырак нөлтальат, каласыш: — шорыкэтлан колшо логалын, шкэ аватак.

— Молан вара авам сырэн; арньа водо йэша силэмат огыл?

— Тугэ гынат адак силэн колтыдэ от кэрт...

Йаруш ватэ кайшыла корнышто шона: авам ок логал дыр шонэм; чу, вэс кува дэкэ пурэн ончэм. Тудыжат мужэдэ, ават логалын, маньэ. Ишандэ кумышо мужан кува дэкэ пурыш—садгак манэш. Йаруш ватэ толешат, марийжлан ойла:

— Кум мужан кува дэкэ пурышым, вигэ, ават догалын, маныт.

— Логалын гын, силэн колташ күләш...

¹⁾ „У Илышын 4 №-эш возалтын.

¹⁾ Тўкан—шуран.

Тыгэ Йаруш аваажым силэн колтышт. Ик кэчэ эрта, вэс кэчат эрта, — шорык пушо вэлэ чэрлана. Мом шташ? „Лучо шорыкым шушкылаш кўлэш, арам лий-мэшкыжэ,—садак кола“, манэш Йаруш. Шорыкым шўшкылэш, ныкташ тўналэш, онча—шорык мўшкур ёрдыж гыч шўтлэн..

Кузэ вара шўтлэн?—Йэнг сэмынак Йураш чўчўмынат ушкалжэ, шорыкшо прля ик отарыштэ шогат. Ушкалжэ пэнш осал, эргал колтэн. Колшо аваажэ тўкан вэлэ улманш.

Колтак марий.

Тэрсым ага ўмбалнэ кужун ида кийктэ.

Шуко крэсаньык тэрсым агамбалан шалатэн альэ шалатыдэак кышккатат, арньа альэ тылчэ киймбнтё ижэ куралыт. Тыгэ ыштымэ дэн тэрс кугунак пайдам ок пу.

Я. М. Жуков агроном тыгэ ыштэн ончэн: икгай кум агам налын, иўнь тылчэ тўналтыштэ чыла агашыжат тэрсым тёр кышкэн. Иктышкыжэ тэрсым луктынат шалатыдэ ик тылчэ киймэк ижэ куралын; тыштэ ик дэстиналан **80 пут** уржа шочын. Вэс агашыжэ тэрсым шалатэнат, тугак тылчэ кийктэн куралын, тыштэ ик дэстиналан **120 пут** шочын. Кумышэшыжэ тэрсым кышкэн тунамак куралынат, тидэ агаштэ **180 пут** уржа шочын.

Тэвэ тидым ончалат гын, шалатыдэ ик тылчэ кийшэ тэрсын, тунамак куралмэдэч, вийжэ кок пачаш утла йомэнш: **180 пут** олмэш, **80 путым** вэлэ пуа; шала кийшэ тэрсын кум ужалыштэ ик ужаш вийжэ пыта, **180 пут** олмэш **120 путым** пуа.

Тидын сэмын моло агрономат ыштэн ончэныт, шочмыжо эрэ ик сэмынракак лэктын.

Молан тыгэ лийэш гын? Молан агамбалнэ шуко кийшэ тэрсын тынар вийжэ пыта? Кэрэк кэат, кошкэн пыта, манын каласа.—А кузэ вара?—ора дэн кийшэ тэрс кугунак ок кошкыс, шалатымэ тэрежэ утларак кошка, а шочашыжэ шалатэн бодымаштэ утларак шочэш?

Тидэ нэргэн шанчэ (наука) тэвэ мом каласа. Тэрышштэ шокшо дэн, йуж дэн **сэлитра** манмэ ўзгар лийэш.

Сэлитра—эн чаплэ мландэ ўйандышэ ўзгар, сэлитраштэ **азот** манмэ кочкыш уло. Азот дэч посна кэрэк могай шурнат кушкын ок кэрт.

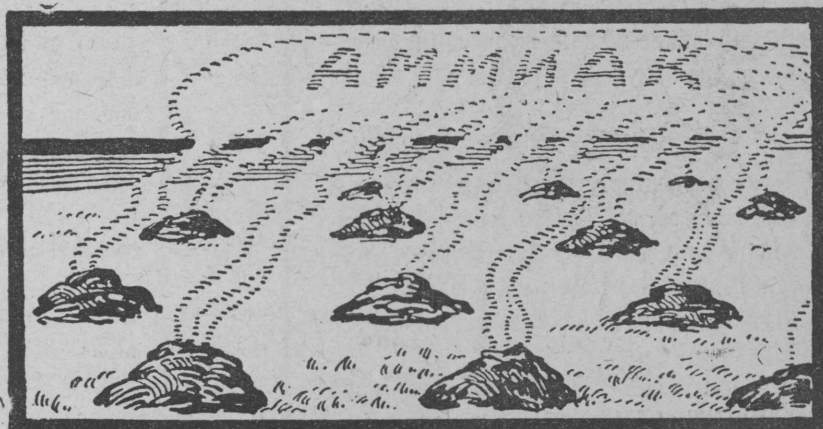
Сэлитра тэрсэш лиймым кэрэк кэат ужын кэртэш. Тудо шокшо годым тэрышштэ тыгыдэ шинчал парчак гай лэктэш.

Сэлитра вўдэш шинчал сэмынак шула. Йўр лиймэкэ, сэлитра шулэн, мландыш кайа, садлан тэрс ора ол-

мышто уржа йёрлын шочэш, моло вэрэжэ шурно вичкыжрак, шуэрак шочэш. Кышкэн вик шалатымаштэ сэлитра утларак лийэш; сэлитра йўрэш шулэн ага мучко мландыш тёр пура, садлан кышкэн вик шалатымаштэ шурно тёр шочэш.

Адак сэлитран вэс шотшо уло: йўрэш шулно сэлитрам мландэ ок кучо, мландэ йўмак пэш кэлгыш колда. Тэрс кышкымэк кужын йўр лийэш гын, мландым ўандаршэ сэлитра чыла мландэ йўмак кайэн пыта; шурнылан тэрс кышкымэ кугунак палат ок лий. Садлан, тэрс кышкымэк, тудым агамбалнэ кужун кийкташ ок йёрё, тунамак куралман.

Адак тэрс, йужышто киймыжэ дэн, вэс сэмынат мландэ ўандышэ вийжым шуко пытара. Кэрэк кэат тэрс кышкымэ годым нашатырный спирт ўпшыш шижэш. Тидэ—тэрс гыч **аммиак** манмэ газ лэктэш. Аммиакыштат азот уло, садлан тидэ газат мландыш вэрэштэш гын, мландым ўанда. Тэрс кугун агамбалнэ кийэн-

Тэрсым ага ўмбалнэ шалатыдэ кийктэт гын, аммиак йужыш шаланэн пыта, тэрс шагал вийан лийэш.

кийэн тувэч аммиак чыла кайэн пыта, тэрс вий адак изэмэш.

Тэрсын вийжэ шукурак кодшо, сэлитра дэн аммиак тэрс гыч кайэн ыжнэ пытэ ман шонэда гын, тэрсым кышкэн тунамак куралаш кўлэш. Мландэ дэн пэтырналтшэ тэрс шкэ вийжым нимат ок йомдарэ.

С. Николаев.

„У И Л Ы Ш“ журналым вучымэш на-
лаш лийэш.

Кузэ вучымэш налман журнал ўм-
балыштэ ончыза.

Шудо солаш вараш ида код.

Шудым пэлэдаш тўнгалмэ годым солаш нў-лэш. Тидэ пагытыштэ солымо шудо утларак ашлэ лийэш.

Вара солымо шудо томам лийэш: шудыжат олыман, ашлыкшат шагал.

Вара солымо дэн вольык кочдымо шудо шочэш (олык шўкшанан лийэш), олыкат кангамэш.

Мэмнан Рэспубликын шуко вэрыштэ вольыкклан шудо укэ дэн крэсаньык йёслана. Йужо вэрыштэ олык пэш шагал альэ йёршыи укэ. Вожсаскам, шудым пасуэш ўдымашат укэ.

Олык улмаштыжат шотан сай шудым от уж. Олыкым ўандыманш, ачалкалманш укэ.

Шудыжымат олык гыч пэш вара погэн налыт. Саддэн сай шудо олмэш шагал ашлыккан, олыман шудым погэн налыт.

Садлан сайрак илаш шонышо мландэ паша ыштышылан сайрак шудым погэн налаш тóчаш кўлэш.

Шудым кунам солыман.

Шуко вэрыштэ шудым пэлэд чарнымэк альэ нёшмё лиймэкэ ижэ солат. Тыгэ солымо дэн шудын сайжэ пыта. Ашлыкшат шагал лийэш, вольык мўшыкыр пуштат кургым кап-кыл вийщ савырэн ок кэрт.

Шудым пэлэдаш тўнгалмэ годым альэ пэлэдмэ годым солаш кўлэш.

Шудо пэлэдаш тўнгалмэ годым уло вийжым пэлэдышлан колта. Уло вийжэ пэлэдыш лийэш, пэлэдыш гыч нёшмё лийаш кайа.

Нёшмё лийаш тўнгалмэкэ шудо пэнтыдэманш, пуангаш тўнгалэш. Шудыжат олыман, вольыкклан кочкаш томам лийэш.

Пэлэд чарнымэкэ шудо лышташ лывыжгаш, кошкаш тўнгалэш. Коштэн погэн налмэ годым тыгай пэлэд чарнышэ шудын лышташыжэ йогэн олыкэш кодэш.

Эртэн шогышо шудын ашлыкшэ шагал лийэш. Шудышто вольыкклан эн кўлэш ашлэ арвэр уло, тудым **белок** маныт. Эртэн шогышо шудышто белок шагалэмэш. Тыгай шудышто **пуаныш** шуко лийэш. Пуаншыжэ вольык кап-кыллан вийм пэш шагал пуа.

Учоный-влак тидым палэн налыныт: белок манмэ арвэр вара солымо шудышто ончыч солымо шудо дэч кок пачаш шагал, а пуаншыжэ кок пачаш шуко.

Бндэ раш, вара солымо шудышто ашлыкшэ шагал, шудо томам лийэш. Сандэн пэлэдаш тўнгалмэ годым вэлэ шудо ашлэ лийэш. Тыгэ ыштымэ дэн шудым шагалрак налат гынат, тудын олмэш шудэт сай, тамлэ, ашлэ лийэш.

Шкэ жапыштэ солымо шудо вольык йол йўмалан шагал кодэш, тугай шудым вольык чыла гайак кочкэш.

Тидэ олымэм олыкэш шкэ шочшо шудылан вэлэ огыл, пасуэш ўдымё шудыланат кэлша.

Олык шўкшанмэ.

Вара солымо дэн шудо томам лиймэ вэлэ огыл, олыкымат шўк налэш.

Кэрэк могай олыкыштат сай шудо дэн пырлыа оккўл шудат шочэш.

Тидэ оккўл шудо коклаштэ шукужын сай шудо пэлэдмэшкэ нёшмыжат лийын шуэш, ондакрак пэлэдэш.

Шудо солаш вараш кодат гын, тидэ оккўл шудо нёшмэт гыч вэс ийлан шўкшакэт чот талышна да олыкат томам лийэш. Нинэ шудын нёшмышт пэш пэнтыдэ, сандэнэ шуко ий мартэ урлыкшат ок йом. Ик ий кийэн лэктын огыл гын, вэс ий, кумышо ий лэктэш. Мландыш логалмэкэ нуно сай, кўлэш шудо дэч ончыч лэктыт. Нунылан кочкышыжат, вўдыжгыжат шуко ок кўл.

Шкэ кўлэш жапыштэ шудым солэт гын, шўкшак шудын нёшмыжэ лийын ок шу, олыкат шагал шўкшакангэш.

Адак вара солымо дэн олыкат чот кангамэш. Пырчэ томым (тушым) шындымэ годым «фосфор» манмэ кочкыш мландэ гыч чыла гайак пырчыш кайа.

Агроном С. И. Данилов.

Кльэвыр урлыкым шкэ штыман.

Кум пасу дэн тылэч коч илаш ок лий, тидым кажнэ ынглышырак крэсаньык каласа, садлан шуко вэрэ шуко пасуш лэктыт. Шуко пасум шташ клэвыр нёшмё кўлэш. Кодшо кок ий коклаштэ, шуко вэрэ шуко пасуш савырнымэ дэн, клэвыр нёшмым ситарашат ок лий, садлан пэш шэргэштын: путшо 20—25 тэнтэш шуун. Кизыт тўжэм пут дэн клэвыр нёшмым вэс кугжаныш гыч кондат, млион дэн шёртнё оксам тўлат. Ончыкыжо тыгэат ситараш ок лий. Мланна ий йэда ончыкыжо 8 альэ 10 млион пут клэвыр нёшмё кўлэш. Кизытсэ иктаж 150—200 тўжэм пут нарэ вэлэ йамдылалтэш. Вэс сэмын манаш гын, ончыкыжо кизытсэ лэч 50 пачаш утларак клэвыр нёшмё кўлэш лийэш. Тидым шоналтэн ончэт гын, клэвыр эшэ утларак шэргэ лийшашлык.

Садлан мланна шканнак клэвыр урлыкым ышташ кўлэш.

Кльэвыр ик дэстиналан 10—15 пут нёшмым куа. Тидэ шот дэн мунар мландэ кўлэшыжым шкак шотлэн лукташ лийэш. Кльэвырым ик ий солмэк нёшмылан кодэт гын вэлэ, урлыкшо утларак лэктэш.

Ўдымё ийштэ пэш чокан шочмыж дэнэ, клэвыр нёшмё тёр ок шу, адак нёшмылан кодымо клэвырым погэн налманштэ вэс ийэшыжым клэвыр сайн ок шоч.

Нёшмылан кодымо клэвыр анга кэчан вэрыштэ лийжэ. Кльэвыр вуй йошкаргаш, лышташыжат кошкаш тўнгалмэк, чўчкыдынрак агаш мийэн клэвыр вуйм копаш туржын ончаш кўлэш. Шушо нёшмо йатыр лэктэш гын, клэвырым солэн альэ тўрэд налаш йбра вэлэ.

Урлыклык кльэвырым эр лупс дэн альэ йүр дэч вара солман. Тыгэ ыштымэ дэн кльэвыр нөшмө мландыш ок його.

Ик сутка нар киймэк, солмо кльэвырым тигыдэ кылтам олым дэн пидын, шэмшыдангла аңамбаланаң шогалдыл кодыман. Кльэвыр кылта кошкымэк, тунамак идымыш нангайэн, кэчэш шогалтэн коштэн, шийаш (кыраш) күлэш.

Агунэш кошташ ок йөрө: агунэш коштымо дэн кльэвыр нөшмө пужла.

Шийаш сапондо дэн адак шиймэ машина дэн лийэш. Вуйжым погэн, кышылыш чумырэн, чыла нөшмө

йогэн пытымэшкэ шийт. Вара вуйм шуэ шоктэ вошт колтат. Шоктэш кодшыжым мардэжэш пуалтат; йара вуйжо ёрдыжыш кайэн возыт, чакрак вочшыжым адак шийт. Вара нөшмым адак пуалтат.

Кльэвыр урлык ыштымаштэ пашажэ шуко лийэш гынат, пайдажат шуко. Ик крэнга нөшмыланаң пэлтэнгэм налаш лийэш.

Пэрмэ губернаң налаш гын, тушто кльэвыр нөшмө гыч шуко оксам налыт. Ик дэстиналаң 10 пут почэш гынат, 150—200 тэнгашым ужалаш лийэш.

С. Николаев.

Пүрө марий--калык пашаштэ.

Марийн ончык каймыжэ палэ.

Мартын 2—5 кэчылаштэ марий крэсаньык погынманш лийэ. Ты погынманшкэ чылажэ йал гыч 156 йэн тольо.

«Пудургышо ўзгарым йылэ олмыкташ огэш лий» манмэ мут уло. Садыгак мэмнан Совет Рэспублик кёрго илыш сөй дэч, адак коншудо ий дэч вара пудургышат, олмыкташ йбөс лийэ. Совет Россий оралтэ ганьэ изи огыл вэт—оралтымат вашкэ олмыкташ йбөс.

Совет власт крэсаньык илышым олмыкташ, тўзаташ, ачалаш чот пижын. Мо крэсаньыкылаң күлэш, могай ўзгарлаң нужна, могай зийанжым вашкэ ачалаш лийэш, кузэ крэсаньык шкэ ышташ шона,—чыла тидым совет властлаң шинчаш вэрэштэш. Шинчыдэ нимомат ыштэн от кэрт. Садым шинчышаң вэрч тэнэйэ Пүрө кантоньшто илышэ марий-влакымат погышт.

Кэрэк могай илыш лийэш гынат, крэсаньыкын чон коштымо могыржо—мландэ, налог, тунэмме, адак йалым-волысым ончымо пашаштэ. Сандэнэ лийн марий погынманшат ты паша-влак нэргэн лончыл мутланьш.

Ожно погынманштэ марий пэш огэш ойло, уншаж гыч мутым шувун дэнэ кайырэн (ирэн) лукмо ганьэ луктат ильэ. Кизыт туганьэ огыл: дэлэгат-влак мо күлэшым, могоань ой альэ паша крэсаньыкылаң кэлша,—тудым тыгэ ышташ, тугэ ышташ күлэш маньын гына ойлышт. Доклад почэш ниллэ йэнлэн ойлышо лийэ. Калыкын ончыко кайаш тўнчалмыжэ түвэч пэш палэ. Марий калык шэнтэлаң кодын о шого, у илышым умлэн шого, совет власт дэнэ коммунист партий крэсаньык вэрч тыршымыштым раш палэн, ончыко мотор илышышкэ лэкнэжэ.

Илышым, ик кангаш лийн, Лэнин ончыктэн кодымо корно дэнэ вэлэ тёрлаташ лийэш. Крэсаньык пашазылаң, пашазэ крэсаньыкылаң ваш-ваш полшат гын вэлэ, мотор-илышыш лэкташ лийэш. Ты чыным марий-влак раш умлэн налыныт. Тидэ—ойлымышт гыч койо. Адак ожно марий-влак погынманш гыч пашам пытардэак вац-

кэ шылын кайат ильэ. Кизыт, йужыжын имнэ пукпаш пытэн гынат, ик дэлэгатат паша шуктыдэ ыш кайэ. Пашам рўж вэлэ штышт, күлэш ой-влакым пунчал кодышт.

Погынманш мом каласыш.

Шукыжым мландэ, налог, чодра нэргэн мутланьш. Мландэ паша нэргэн тыгай ой-лакым пунчал кодышт:

Башнаркомзэмын мландэ, чодра паша нэргэн шташ шоньымо ойжо, ыштымыжэ—мланна крэсаньыкылаң кэлша: нэмнан илыш тёрлаташ шташтын. Тугэ гынат йодына: а) мландэ, чодра закон шинчышаң вэрч льэсничий дэнэ агроном-влак йаллаштэ угландарэн коштышт, агроном-влак киндым-шурным сай ышташ тунуктышт; б) мландэ вискалаш акшэ шулдэштэ, йорлылаң тугак (оксадэ) шташ тыршаң күлэш; в) йара кийшэ мландым крэсаньыкылаң вашкэрак пуаш күлэш; г) тыгдэ воштыр чодрам куклаш пуман; д) йумылаң пуман ото-влакым рудымашың; е) вольык доктор-влак лэч эмьым акдэ налман шташ күлэш; ж) урлык налмэ вэр вольыс кёргыштө лийжэ; з) шурно штымэ машинаң вучумэш налаш лийжэ; к) шудо урлыкын акшэ вольыжо, л) мландэ паша сут марийлаң марла йылмэ дэнэ лийжэ; м) йуваныдэ (шуйыдэ) мландэ паша, шудо вўдымө, вольык ашнымэ нэргэн марла йылмэ дэнэ литератур (кнага) лэкснэ.

Моло пунчал мутышто тигай поро ой-влак сэралтыч: а) пашазэ дэнэ крэсаньык пырля лийт гын, мэмнаң ик тушманат сэгэн ок кэрт; б) налог тўлаш шоньым мартэ кодаш ок күл; в) марий коклаштэ коператсийм шукэмдыман; г) коператсийлаң налогом изэмдаш; д) вольышшто марий уло гын, исполкомыштат марий лийжэ; е) вольыс бўджэтым калыкылаң лончыл ончаш пуэдыман; ж) эмлымэ вэрлакым марий коклаштэ шукэмдыман; з) шинча чэр пытараш лўмын шинча эмлымэ вэрлакым почман; и) марий коклаштэ школым, лудмо-пёртым, куго йэнг тунуктымо вэрим шукэмдыман; к) тунэмшэ марий-влакым игын (мландэ) пашалаң тунэмме, зэмльэ-

мэр, доктор лийаш, атак пәдтәхникумыш тунәмаш шуқырак колтыман, шуқыракшым—ўдўр-рвээ-влакым комсомолышто артырман (шукәмдыман), пионьэр пашам кәлгәмдән шарыман; м) марий пайрамым—кўсәт-сәмыкәт—тунәммә паша дән эртарман, рвээ погынмашым погаш; н) марий-влаклан окаш пураш куштуләмдыман; о) Пўрө техникумын 1-й группажым казна чотыш пуман; п) ўдрамашым мэр пашаш пуртән, нунын коклаштә пашам чоткыдәмдыман.

Тыгань поро ойлакым марий погынмаш пунчалын протоколәш сэрән кодыш.

Анпарыс.

Куго паша дэчат она коранг.

Совет власт ләкмылан кандаш ий лишәмәш. Сада пагытыштә мә, марий калык, совет пашам сайн шинчән шуктышна. Рәволүтсийн пәрвой ийлаштә марийн куго совет пашашкә огыл, изи йал советышкат пурмыжо ок шу ильә. Ындә куго паша дэчат оғәш коранг.

Тәвә Пўрө кантон марий погынмашын птаргыш кәчыштә шкә коклашт гыч Башкир Рәспубликын Визымпә Совет С'езд дәнә Пўрө кантонсо 12-мо Совет С'езд'ышкә нил йәнғым салышт: кум пөрийән дән ик ўдрамашым. Нунын вәлән С'езд'лан йошқар знамым колташ штышт. С'езд'лан тыгә каласышт:

«Мә марий калык совет властлан чот шогәна, совет коч гына мә, тошто илышым пужән, у илышышкә ләктын кәртына, — тидым мучкыжо шукташ күләш. Ленин каласән кодымо мутшым шукташ, тудын ончыктымо вик корно дән кайаш күләш».

Сайлымә дәләгат-влак с'ездыштә моло калык дән пырля тўрлө паша нәргән кангашаш полшышт. Марийн шкә поро кумыл дән ойлымыжым Пўрө кантон Совет погынмаш шўмәшыжә пыштыш. Кантон Исполком чләнлан нил марийн пуртышт, тыгай йән-влакым: 1) **Абратов**, секретарь КИК, 2) **Губаев**, зам. зав. кантземууправлен., 3) **Изиляев**, зам. зав. кантфинотд., 4) **Давлетбаев**, кандидатлан (Чорай волисполком прәсәдачыл).

Пўрө гыч вара Ўпышкө Башрәспубликын 5-шә Совет Погынмашкә мийшна. Марий погынмаш колтымо знамым Совет погынмашлан марий ўдўр Аймырзан Эрсуло йолташ пуо. Аймырзан Эрсуло, укә йәнғын тулук ўдўржө, погынмашлан пәш сай мутым марла йылмә дән ойлыш. Пўтынь погынмашын кумылжө пәш нөтлалтә, Эрсулын мутшылан пәш кужәшын кидым сопкалышт.

Вийгәжә ты погынмашкә 7 марий мийән ильә, коктышо ўдўр-влак. Погынмашат марий калыкым пәлан иш кодо, коктышым Рўдө Исполнительный Комитәт чләнлан сайлышт: **Изиляев дән Аймырзан Эрсулым** (коктынат Мишкан волыс гыч).

Погынмаш гыч мөнгө пәш йывыртән, Ленин йолташын ойжым шуктәна манын, пөртылна.

Дәләгат **Давлэтбайн**.

Аймырзан Эрсуло,

Пўрө кантон Мишкан волыс марий ўдўр, Башрәспублик Рўдө Исполнительный Комитәтын чләнжә.

Башрәспублик 5-шә Совет Погынмашлан Пўрө марий конфәрәнсий колтымо знамым Эрсуло тыгань мут дән пуо:

„Ожно марий ўдрамаш пичкәмыштә пызралт илыш. Тудын тошкәмжә шкә опса лондәмжым ыш эртә. Пўтүнь сурт орлыкым нумалмыж дәнә моло

калык ўдрамаш-влак мом ыштымыштым ыш шинчә. Кугзажә ийәш пөрык гына ола пазарыш шындән намийа гын, намийа ильә.

Ындә совет власт ләкмөнгө марий ўдрамашат помжалтә. Марий ўдрамаш гыч совет пашашкә сайлалтшә-влак улыт. Уло Пўрө марий ўдрамаш лўм дәнә Башрәспубликын 5-шә Совет погынмашкә шкәнән ўдрамаш илышым ойлаш, моло ўдрамаш-влак дән пырля кәлшән күзә ончыкыжо илышым сайәмдаш мыным сайлән колтышт.

Эсән лийжә, марий ўдрамашым пичкәмыш гыч утарән налшә Совет власт!“

Асайн.

Тўрлө ушәм мәмнам ончык нангайа.

„Марий пичкәмыштә ила, шәнтәлан кодын“, маныт. Тидә чын да—пашана тунарак начар огыл. Ий гыч ийыш эрә ончык кайән шогәна. Тәвә, ожсо илыш дән кызгысым тагастарән ончәнә.

Ожно марий-влак (молат) кандә опса (кабак) дәч коч нимом шинчән, нимом ужын огыт ул, манаш лийәш.

Арньа-кәчә альә моло пайрам годым „кунам кандә опса почылтәш гын?“ манын вәлә вучат ильә. Пичкәмыш гыч волгыдыш ләкташ корно укә: ни кнага, ни газәт укә ильә. Нимом ышна шинчә. Аракам йўын урәм воктән кармонь дән кошташ гын—пәш шинчышна. Кугыжа калыкым сайлан ыш тунькето. Йумылан да шкаланжә кумалаш—пәш тунькыш.

Ындә кугыжа пыгымылан 8 ий тәмә. Пашазә дән крәсабык шкә кидыш властым налмә дәч вара кугыжан йомак-влак изәммә гань чучәш. Совет власт пичкәмыш гыч волгыдыш лукташ пәш тырша. Пашазә дән

крэсаньык кугын ончык кайат. Марийат волгыдо ылышыш лишэмэш.

Кузэ вара лишэмына?

Шкэнан тунэмме дэн, түрлө организатсийм ыштэн, обществэнный паша корно дэн лишэмына. Тэвэ шкэнан Калмаш Энгер йал нэргэн ойлэм (Урал обл. Кунгур. окр.):

1920 ийштэ РКП йачэйкэ почылто, вара комсомол йачэйкэ лийэ. Мэмнан йачэйкэ гыч Иванов М. йолт.

волвоенком'лан шогыш. Тудын тыршымэ дэн мэмнан йалэш школ почылто. 1922 ий дэч вара ылышна полдыргэн колтэн ильэ. 1924 ийлан адак ылыжна. Тунам кредитн. товаришэство почылто, сел.-хоз. кружок, вашполыш комитэт, штраковой фонд лийэ.

Тэвэ, ты организатсий-влак мэмнам у корно дэн нангайаш тыршат. Нунын тыршымылан кбра у ылышыш лишэмме гань чучэш.

Кузэзэ (крэсаньык).

Лэнинградсэ пашазэ марий калыклан полша.

Лэнинградсэ пашазэ-влак, марий калыклан полшаш понэн, токан Марий обласын Звэнигэ кантоным шефстволан налыгч. Лэнинградсэ пашазэ-влак марийн йёсб ылышыжым сай унлат.

Ты пашам ыштэн шукташ Лэнинградсэ марий студент-влак пэш полшышт. Нуно «общество культурной смычки города с деревней» (йал дэн ола лишэмме) ушэмыштэ марий сэксийм ыштэныт.

Кузэ вара пашазэ-влак полшат? Токан нуно Звэнигэ кантоныш кок доктырым, ик пэршылым колгышт. Нуно тушко лумын шинча чэр порэмдаш 4 тылзылан кайшт.

Тылэч посна лудмо-пёртлашкэ кнагам, газетым колтат: „У Илыш“ журнал—17, „Крестьянская газета“—78, „Лапоть“ дэн «Сам себе агроном» журнал, «Красная деревня», түрлө марла кнага—153, посна „Шинча чэр траком“ кнага—1.000

Ончыкыжо 29 1-й ступэнь школан, 1 шымийаш школан сай кнага-влакым колтэна маныт. Кэнэжлан ик марий студентым лудмо пёртыш колтынэшт. Чыла роскотым пашазэ-влак шкэ ўмбакышт налыт.

К-й.

Звэнигэ кантонын ылышыжэ.

Марий обласын Звэнигэ кантонышто чылажэ 43 түжэм йэн утларак ила, марийжэ түвэч 38 түжэм.

Марий-влак тушто мландэ пашам ыштэн да чодрам руэн илат. Исак гына мўкшым ашналыт. Мўкшлан тыштэ вэр пэш сай, пистэ пушэнтэ шуко уло. Мўкшыштым вэлэ ашнэн огыт моншто, кизытат пэлыжэ чоло пундыш омарташтэ ашнат.

Мландышт нунын ошман. Йўр киндылан ситышын пэш шагал ий годым толэш. Курал-ўдат кочашт сэмын—акыр годсо ганьэ, агам нигбат шошым куралнэ укэ, кэнэжым иўнь тылзыштэ мландышт кў гай кошкымэкэ ижэ куралыт. Плугым шўдб гыч лу крэсаньык вэлэ кучат. Садлан кбра киндыштат пэш шагал шочэш. Эн шукужэ дэстиналан уржа 40 пут лэктэш. Адак мландыштат пэш шагал: йэнлан кум чэрык дэстина вэлэ толэш. Ваш талук мартэн киндышт нигунамат ок ситэ, эн шу-

кужэ апрэль дэн май тылэ мартэн вэлэ сита. Варажым марий-влак шкэ йэшыштым чодра паша дэн пукшэн ашнат.

Вольык пэш тыгыдэ. Шорык талуклан мэжым 2 крэмга дэч коч ок пу. Кок ийаш сёсна кок-кум пут вэлэ лийэш. Эн кугу ушкал 13—15 пут дэч коч ок лий. Шукыжо адак вольыкдымо улыт. Кантон мучко шўдб йэн гыч латкудытшын ушкалжэ укэ.

Тыгэ мландэ дэн вольык пашапшт пэш начар (трэн) шога гынат, кантонышто кок агроном дэн ик вольык доктыр вэлэ.

Марий-влакын сурт кбргб ылышат пэш начар. Шукышт кўварым талуклан кок-кум кана вэлэ мушкыт. Кўварштэ парня кўжгыт лавра шинча, кольмо дэн куаш лийэш. Вургэм лавран. Шўргым мушмышт: ик лаканыш (лэнэжыш) вўдым пыштатат тужак пўтынэ йэшгэ кидгэ-шўргыгэ ик вўд дэнак мушкыт. Садлан кбра марий коклаштэ пэш шуко шинча чэр дэн (траком дэн) толашат. Пэл калыкнэ чоло (нарэ) (43%) шинча чэр дэн кийат. Шонто-влак шукужэ сокыр улыт. Доктыр дэч шагал коштыт. Доктыр парэмдэн колта гынат, мбнгыш мийэн, шинча чэран дэн прля ик вўдэш шинча мушмо дэн, ик шўргб шовыч дэн ўшт-маштэ—угыч шинча чэрым пижыктэн адак сокыр вэлэ лийт. Вара йумылан кумал толашат; адак, мынээр утларак кумалыт, тунар утла сокыр лийт.

Тунэмме пашат тыганьак трэн. Кантонысо 147 йаллан 29 пёрвбй ступэнь школ да ик шымийаш школ вэлэ. Вич йаллан ик школ вэлэ толэш. Кажнэ школышто 40 йоча чоло тунэмэш. Тунэмшаш игшывэ кажнэ школан 163 толэш, нунын кокла гыч 123 (альэ 70%) игшывэ тунэмдэ урэмшыгэ «пийм кўташ» кодыт. Школ-лаштат чыла кнагалан тунуктымо вэлэ, рэмэслалан тунуктымо школ иктат укэ. Ончыкыжо тышак чодра рэмэслалан тунуктымо школым почаш кўлэш.

Пбрийэн рвэзэ чылажэ 1616 тунэмшэ дэн 248 ўдўр-игшывэ кокла гыч марийжэ—1411 эргэ да 155 ўдўр. Шонэн ончыза-йан, шўмэт коршта: шўдб йоча гыч шымлыжэ (70%) тунэмдэ кодэш, ўдўржб тулэчат шуко—шўдб гыч индэшлыжэ ок тунэм. Пўтынэ рвэзэ-влакым, эн чотшо ўдўр-игшывым тунуктыдэ кунам калык ончык

кайен кэртэш? Школым кэрэк кузэ гынат тыштэ йэша-
раш кулэш.

Кантон мучко кугу йэн коклаштэ 82 процэнжэ, ўд-
рамаш коклаштэ 91 процэнжэ кнагам лудын огыт мош-
то. Кугу йэн тунукташ кизыт 10 школым почыныт
тушто 30 йэн чоло тунэмэш.

17 йаллаштэ лудмо-пёрт уло; нунат шузо вэрэ кага-
зыштэ вэлэ чотлалтыт, кнага-газэт монь укэ.

Тыгэ нужнан киндэ дэч, вольык дэч посна лавраштэ,
тунэмдэ пичкэмыштэ илат гынат, марий-влак пэш аракам
йүүт. Тэнэй тэлэ коч пэш шагал гыч кажнэ йэш 5 тэн-
галым йүүн пытарэн, а кантон мучко шотлэт гын,
44.500 тэнтэм йүүн пытарэныт. Тидэ окса дэн шагал
гыч угыч 30 школым почаш, тушто 1200 йочам тунук-
таш лийэш ильэ.

Чылт пўтынь марий тыгайак огыт ул. Коклаштэ
илыш уэмдаш толашшыжат уло. Йужыжо пёртым, вур-
гэмым арун (йандар) кучат, йужыжо вольыкымат агро-
ном шўдымб почэш пукшат, йужыжо кльэвырымат ўдэн
тўчат.

Моло марийланат нунын почэш, нунын корно дэн
кайаш кўлэш. Марий калык пўтыньэк тидэ корно дэн
кайшашыжэ альэ ончылно, тудо кизыт эрдэн вакшыш
ўмбалнэ киньэл шичшэ гай. Киньэл шинчын, омо йўан
пытэн огыл, раш тарванэн кайаш альэ корныжым ок
шинчэ да, шинчакымат омыж дэч раш ўштын огыл.
Комсомольэс, лудмо пёрт, учичыл, агроном-влаклан тудо
вакшыш ўмбалнэ шинчышылан шинча ўштышым пуэн,
шинчакым почын, тарватэн, корным ончыктэн пуэн вў-
дэн-вўйлатэн нангайаш уло вий дэн тўналаш кўлэш. Эн
йўсыжб вэр гыч тарваташ. Вэр гыч тарванымэкэ, кор-
ным шинчэн налмэкэ, тудо мэнтэ коклам онкыл кайаш
тўналэш. Калык вий кугу, ту вийжэ мала, тарваташ
кўлэш.

И. М. Михайлов.

Марий ватэ-влак Ленинград дэн Москошто.

Тэнэй марий йал гыч шкэ сурт воктэн почантшэ
4 марий ўдрамаш Ленинград дэн Моском ужыч. Нуным
Звэнигэ кантон гыч Ленинградсэ пашазэ-влак кугу ўд-
рамаш погынмашкэ кондышт. Чылаштымат погынмаш
прэзидиумыш (вуйлатымашкэ) сайлышт. Погынмаштэ
шкэ мутыштымат каласэн ончышт.

Вара нунылан Ленинград олам ончыктышт. Ожно
кугжан илымэ полатым, вара пэш кугу больнитсым,
адак ситсэ (пасма) ыштымэ паврикым ончэн коштыч.

— Пэш кугу ола улмаш, тыгань ола омэшинат кон-
чэн огыл ильэ,—ман ойлышт.

Кудышко кайшыла Москошко-пурышт. Тушто ну-
нылан Ленинын капшым ончыктышт.

Тыгэ тэнэй Моско дэн Ленинград ола шкэ урэ-
мыштышт, шкэ куго шым-кандаш пачашан полатыш-
тышт, шкэ паврик-завот кўргыштышт—йалысэ марий
ватэ-влакым ужыч.

Михайлов.

Коштшо кўй йагылга.

Нил марий ўдрамаш-лак Ленинград гыч мўнгышт
пёртылшыла Москошко «У Илыш» журнал редаксийшкэ
пурышт. Папа кэчына пайрэм кэчыц савурнымэ гай
лийэ: тугань куго уна-влак толыч.

Куго уна манын, мэ ўй-торыкым лукна, тагам шўш-
кылна монь шоныман огыл, укэ,—лач ушкалнат лийн
огыл, шорыкнат паранлэн огыл ильэ. Унам силымэ огыл,
канашат эркым ышна пу: вашкэрак йўратымэ Ленин-
нан шўгар-пёрт кўргыштб шып гына малэн кийшэ кап-
шым ончыкташ нангайшна. Шўко кошташат иш воч,
мэмнам чэрэтдэак тушко пургэн луктыч.

— Вара тэ Лениным шинчэда?—йодам.

— Шинчымыжэ, йалыштэ шуко ойлат, ко-
лынна. Вара тудо эрэ Москоштак илэн? Ваты-
жат тыштак ила мо? Игшувышт вара мунар уло?—
олмэшыжэ йодыштыт. Кўчўкын гына каймэ лугыч
каласкалэм: Ленинлан тўрлб вэрэат илаш вэрэш-
тын, вэс кугжаныштат шуко илэн: крэсаньык дэн
пашазэ вэрч тыршымыжлан кугжа тудлан Рос-
сийштэ илаш эркым пуэн огыл. Ленинын ваты-
жэ Москошто ила, игшувышт укэ...

Ленин нэргэн чыла шинчынэшт, йалыштэ ти-
дым раш умландараш кўлэш.

Редаксийш пёртылнат, марла кнагам, «У
Илыш» журналым пуэдышна. Наркомпрос гыч
музейлаштэ эрлалан ончэн кошташ оксадэ бэльэ-
тым пуэныт ильат, унана-влак эрлашыжым эр
кайштат, мийэн-коштын ышт кэрт. Малэн кайа-
шышт Коммунист партийн Рўдб Комитэтшэ пачэ-
рым кумышо Совет Пёргэш пуо...

Ленинградшыш мийшэ марий ўдрамаш-влак.

Йатыр кутрэн шинчышна.

— Вара, мом ужда-колда, кэлшыш-укэ Лэнинградшын коштымда?— Кугу Пўнчб-Лўвал марий ватэ Элэксэй Маграна лэч йодам.

— Мыньжым ала-молан туш нарийшт? Мынь кнагамат ом палэ, моло ўдрамашым колтэн огыт ул,—маньэ. Палэ—тидэ коч могоань йал марий ўдрамашын мутшо. Марий ўдрамашым пичкэмыш кэпшылтэн, нигуш ок колто.

— Вара коштмэтлан өкынэт мо?

— Э-эй! Молан өкынэм?.. Ала-мо көргэм шолэш вэлэ, нимом ойлэн ом мошто.

— Вара кузэ илэда, мунар игшывэт уло, могоань йөсылыкта уло?..

— Колышт-йан, кузэ лўмэдым ом шинчэ, мынь ындэ 35 ийаш улам, игшывэм укэ. Пэрвой марийэм дэн индэш ий илшым, сай илышна, мо сурт-погына илэ, вольыкым куштышна, киндэ илэ... чыла пытыш! (йылмэ рудалтэ, уло көргыж дэнак ойлаш тўнгалэ). Тунар палпам ыштышым, мо тазалыкэм пытыш!.. Марийэм поктэн вэлэ лукто, тэвэ ындэ нил ий лийэш. Уло погэм, тушан кодо, шўртб пырчымат ыш пу! Нимом, нимом

ыш пу!..—нэрым нўштал, шортын-шортын ойла. Ала-мо көргылан йөсын чучо.

— Тудым кычал муаш ыш лий мо?

— Кушто мынь кычалам? Мынь нимом ом шинчэ, вуй ангыргэн пытыш. Мынь вэлкэм нигб укэ... Мынь нимогоань законым ом шинчэ... Законжо тугань огыл улмаш да, кө тудым шинчэн?.. Ы-ы! Законым тунам шинчэм илэ гын?!—шинча-вўд лугыч мушкындамак нблтэн, шкэ пичкэмыш улмыжлан чон корштэн, өкынэн, мутшым кошартыш.

Мошжыт ойлат, шкэ йолташын ойгыжо шўмэшышт чот логалын, эртэн кайшэ паша гынат, кузэ гынат тўрлаташ канапат, ўдрамаш пблка коч кычалнэшт. Воктэнышт лач Звэнигэ кантон ўдрамаш пблка вуйлатышэ уло, пэш пўсб руш ватэ. Ойлымышт гыч, кумылышт гыч—ўдрамаш правам чот аралнэшт. Моско дэн Лэнинград корно марий ўдрамашын шинчажым почын, малэн кийшэ вийм илыжтэн.

Эрлашыжым ужатымына годым йывартымышт дэн вагон окна дэк чумургэн, солык рўзэн кудальыч.

Апшат Макси.

Марий илыш.

Комсомолышто йўшб ынжэ лий.

— Морко кантон Тосмит сола йалысэ качэ-влак ўарньа годым ўдўр-влакым мыскылэныт.—Тыгэ М. П. воза.

Качэ-влакын моло паша укэ. Пайрэм шуун,—аракам йўўт, лўшкат, кредалыт, ўдўр-влакым мыскылат. Ачашт-авашт нуным кучэн огыт кэрт. Моло кучышо, уш пушо нигэат укэ. Сандэнэ, качэ-влак (комсомолышто шогыдымо) вольнаштэ коштыт.

Нуно вэлэ огыл, комсомольэс-влакат сорлык дэч посна коштыт. Тэвэ ончыза, Турий воза:

— Морко кантонын Изи-Корамас йалыштэ Галкин Лайэмыр (комсомольэс) 1 март пайрэм кэчын аракам подылынат, спектаклыш мийэн кэргын огыл.

— Урал обл., Кунгур. окр., Сукеу район Энэрг Мучаш йалыштэ шукэртэ огыл комсомол ушэм почылто. Йогор Илья комсомолыш пурэн вэлэ, ўарньа годым аракам йўўнат, чылт орэн: тўрлб осал пашам ыштылын, моло рвэзым кўзб дэн поктэн коштын,—тыгэ Куэзэ сэра.

Тэвэ адак **Кзи М.** сэра:

— Пўрб кант. Йыванка-солаштэ Куэчэ годым колшо-влаклан сорта чўктымб кэчын комсомольэс дэн вашпольшы комитэтын члэнжэ, Косьта дэн Йогор, руштмэшышт локэнытат, колшо ачашт-кочашт рыскал дэнэ урэм мучко элталалтын мурэн, шаулэн коштыч. Вара чэркыш мийэн пурышт, тушто иктыжэ ик рвэзын вуйжым пэрэн шўтэн...

Тыгай сэрамаш мэмнан дэка шуко пура.

Марий йалысэ йужо комсомольэс-влак чэрланэныт. Ик йалыштэ йўўт, вэс йалыштэ орэн йэнг пушташ поктылыт. Тыгэ йужо комсомольэс-влак „у илышым ыштат“.

Мэ, коммунист-влак, крэсаньык илышым сайэмдынэна.

— Йалысэ крэсаньыклан полпаш кўлэш.

—Йал вэка савырныман,—манына.

Мланна полшэн шогышо комсомольэс-влак аракам йўўт...

Вэт аракан осалжэ нэргэн пэш шуко ойлышна.—Марий калыкат кўлдымаш кўмышкам ыжнэ шолто,—манына.

Комсомольэс-влакат аракам йўўт. Тидэ осалым кузэ пытараш лийэш?

Арака йўмб рвэзэ—комсомольэс огыл. Йўшб рвэзэ комсомолышто ыжнэ лий!

Комсомолыш пуримо дэч ончыч комсомольэсын могоай рвэзэ лийшашыжым, програм дэн уставым шинчэн налаш кўлэш. Вара ижэ комсомолыш пуртат. Йогор Илья нимом ок шинчэ ужат?

Ильян гайжэ марий коклаштэ комсомольэс молат уло дыр. Садэ-влаклан тыгэ каласаш вэрэштэш:

Йолташ-влак програм дэнэ уставым мондэныт. Тунамаш кўлэш. Йўшб рвэзэ комсомол лўмым шўкта. Комсомольэс шкэ сай койшым моло рвэзылан ончыктэн шогыжо. Тидым пэш шинчэн шогыман. Йужо комсомольэслан уш ок пура гын, тугак йўўн кошташ

түңгалаш гын, комсомол гыч йөршын луктын колташ гынат, уто огыл.

Адак ик „наказание“ дэнэ гына кѳныман огыл. Йачэйкэ — йѳшѳ комсомольэсым вик корно дэнэ колташ тыршыжэ, тунуктыжо...

Комсомол коклаштэ йѳшѳ ыжнэ лий! Йѳшѳ комсомольэс пашам ончыко ок колто!

Марий Коммунист.

Йулан шэм пашажэ.

Пичкэмыштэ илышэ калыкын—йѳлажат шэм пичкэмыш. Тудо илыш мучко шкэ осал пашажым виктарэн шога йужгунамжэ илышым чылт пужэн пытара. Түрлѳ шойаклан (мужанчэ-шѳвэдышлан) инанымэ гыч түңгалын йѳлан осалжэ йэш коклашкат савырна, тудын „йѳ дэн мѳй гай“ илышыжым чылт вэсэмда.

Тидэ шотышто кивыт түңгалшэ у илыш шуко калыкын йѳлажым вэс сэмын у корно дэн колташ түңгалын. Кушкын шушо рвэзэ калык илышым ындэ вэс сэмын ышташ түңгалы. Тугэ гынат, мэ марий калык альэ пэш шэнтэлан кодынна; мэ альэ тошто сэмынак «мый сурт оза улам, йэш вуй улам» манмым законлан шотлэна.

Утларакшэ тидэ «мый улам» манмэ ѳдыр пумо-налмэ коклаштэ койэш, тыжэч вара «у родо» йэшыштат түрлѳ зиан паша түңгалэш. Мыйн ончылнэм, кизыт Юкчубаев йолташын (Шүрѳ кантон Чорай волыс гыч) «Кэ винамат?» ман возымо сэрмаш кийа. Тудо тыштэ—кузэ Чорай йалыштэ ик ѳдүрым аважэ вийт (силем) ѳдүр йѳратыдымэ качылан марлан пуэн, вара тудо ойрлэн толын, аважэ эрэ вүрсымым чытэн кэртдэ пикталт колмым—воза. Тыгай осал паша марий илыш гыч түжэмыштэ иктэ вэлэ сэралтын! Чылажым шотлэнат от пытарэ дыр.

„Кэ винамат тидэ пашаштэ?“ ман йодэш нэмнан йолташ. Тошто илыш, тошто йѳла, „мый оза улам“ тыштэ винамат!—манын каласэна. Тыгай озалан «ышкат ом коч, йэнланат ом пу» манмым ындэ мондаш кѳлэш. Шкэ у илышым от шинчэ гын, тудын законжым от палэ гын, шочшо игшывэтын праважым палаш, тудым илышыш пурташ вэрэштэш.

Праважэ, у илышын законжо тыгайэ:

1. Йэш коклаштэ арвэрлан изи-кугу унэ, чылан тѳр, ик гай улыт; арвэр шэлмэ годымат нуно чылан тѳр, ик гай ужашым налыт.

2. 18 ий тэммэнэ таза йэн нэрэк куштат кугу йэн дэн ингай шотлалтэш.

3. 16 ий тэммэнэ ѳдыр напэш (вуйэш) шушылан шотлалтэш; напэш шушо ѳдыр шкэ ойжо дэн, шкэ йѳратымэ качылан марлан кайа.

Тидэ чыла закон шот дэн, совет закон тыгэ каласа. Шѳм паша могырымжо марлан каймаштэ йѳратымэ шот улым кэрэк кэат шинча. ѳдыр-качэ йѳратэн, ваш палэн пырля лиймэ вэлэ сай, тудо вэлэ пийалан, модынвоштыл илышыш савырна.

Садлан кѳра, тошто илышын йѳрдымыжым палэн, тудын жап эртымыжым ужын, мыланна у илышым, у йѳлам пурташ түңгалаш кѳлэш. Тудо вэлэ тошто йѳлалан „кэ винамат“ пашалан кугу, йѳршэш пытаршэ сурт лийэш.

Марий.

Карт дэн модмаштэ пэш куго зийан, осал.

Кизыт мэмнан марий коклаштэ шукыжо йара жапым тамака шупшын да монь илэн эртарат.—Тыгэ илэн мо пайда, клубым альэ библиотэким почын, кнага-газет лудаш кѳлэш,—манат гын, тыгэ вэлэ каласат: „Мланна клуб молан кѳлэш? Тушто могошь пайда? Тушто тлапэт ик кумыр оксамат огыт пу вэт, мланна карт лийжэ, карт дэн модын иктаж кумыр оксам налаш лийэш“.

Чын, оксам налаш пэш сай. Сандэн шуко йэн, утларакшэ рвэзэ-влак, паша дэч посна оксам налаш толашат. Тэлэ коч кас йэда, иктаж улак вэрэш погынэн, тамака шикш коклаштэ пэш чот картым кышкэн шинчыт. Кэнэжыш лэкмэкэ адак „орол-рэшка“ дэн пэш модыт. Оксам налаш тѳчат да—оксажэ кайа вэлэ. Модын пуртышыжат оксажым аракалан пытара, йѳэш, крэдэлэш, ала можат лийэш. Колтышыжат шагал гына огэш колто. Уло кутан йолашым карт дэн модын колтышо пэш чѳчкѳдын шокта. Тэвэ Оршан кантоннын Упшо районшто ик руш эрэ карт дэн модынак чылт погыжым ужалэн пытарэн. Адак тэнэй Крэшэньэ годым Опшамучаш марий Йыван Лэвэнтэй оксажым модын пытарэнат адак карт дэн модаш ушкалжым ужалэн. Нэмнан вэлыштэ—Упшо йалыштатэ, моло йалыштат—пэш модыт, шижым түңгалын тэлэ коч чарныдэ модыт.

Тидэ осалым пытараш кѳлэш. Эн ончыч тидэ комсомолын пашажэ. Кузэ пытараш, кузэ модным чараш?

Модын колтымо олмэш йал дэн иктаж кумыр гыч оксам погэнат түрлѳ кнагам, журналым, газетым—Йошкар Кэчим, У Илышым—налаш лийэш. Клубым лудмо пѳртым почашат окса шуко ок кѳл. Пайдажэ гын—пэш шуко лийэш. Карт дэн моднын зийан дэч, осал дэч молыжо нимо укэ. Тэвэ Опшамучаштэ тунуктышо Беляев куго йэнчым тунэмаш ѳжэш. Тунэмаш йэн гыч пэлыжэ вэлэ тунэмаш коптэш, тунэммэ олмэш модаш кайат. Тыгэ илэн ок лий. Карт дэн модын волгыдыш от лэк, осалыш вэл лэктат, зийаным вэл ужат.

Тунэмаш шонышо.

Родо-влак! Тэ йаллаштэ „У Илыш“ журналым лудаш пэш йѳратэда. Йэн налмым гына лудын ок лий—шкэ оксам пыштэн налаш кѳлэш. Кизыт оксада укэ гын, вучымэш налын кэртыда.

Куэчэ пайрамын «пайдажэ».

Изижгэ, кугужгэ йүүч, крэдалыч. Сорта чўктымө кэчэ. Кэчвал шушаш годым урэмыштэ рвэээ-влак койаш тўнгалыч. Изиш куштлэмыныт: тэрычышт «киндэ ўйм» подыл-подыл лэктыныт. Кэчвал эртымбөнтө урэмыштэ йүшө калык пот пучумыш гань шолаш пижыч: мурат, маграт, кичкырлат, крэдалыт. Ик вэрэжэ нилытын-визытын крэдалаш пижыныт. Вургэм кушкэдалт пытэн, вүр йога, иктыжэ йал совэтыш куржэш, вэсыжэ имным кушкужын кудалштэнш: «милитсий дэк кайэм, казыр налын кондем!..» Вэс урэмыштэ тыгак крэдалыт. Төлдө йал ыш ситэ, Изи Томий гыч кок рвэээ „чалгэн“ пытэн прэдсэдачыл дэка вүйшиаш толыч... Тыгэ йүд мартэ кичкырлымэ, крэдалмэ ыш пытэ.

Төлдө марий-влак арака шолтымым огыт чарнэ. Погынмаштэ ала мунар кана шолтыдымашын протокол сэралтын, милитсий толын кучэдыш,—тугэ гынат огыт чарнэ: кўмўшкам йүүт, рвэзыштым йўклат, крэдалыт—изи влакым тунуктат. — **Кўтмэсь** (Пүрө кантон, Киабак вол.).

Кок куэчэ. Тэнэй Моркышто (Марий кунд.) куэчэ кок түрлын эртыш. Комсомол калыкым погэн-погэн у илыш корным тунуктыш. Йаллаштэ вэс сэмын лийэ: йүүн, орэн, крэдал коштыч,—тидым куэзэ гынат пытараш кўлэш.—**Гер. Йыланда.**

Арака 4 суртым йўлатыш.

Кўплык марий моло ганьяк аракам пэш йөрата. Куэчэ кэчын касдэнэ кэнэта «пожар! пожар!» манмэ йўк шоктыш. Йўмашан суртын вича лук гыч тул лэктын. Кок-кум час коклаштэ 4 сурт йўлэн кайш, нимо ыш код, имнэ дэн ушкалым вэлэ утарэн кэртывч.

Пэл ий коклаштэ Кўплык кок кана йўлыш. Шыжым 3 пөрт йўлэн ильэ, тул арака шолтыма гыч лэктын. Кўплыкыштө сэльский исполнитель-влак улыт. Мом вара нуно штат?—Шкат йўн коштыт. Кизыт ындэ чыланат, аракам пытараш кўлэш, ман ойлат. Аракан осалжым ижэ шинчэн налыныт.—**Лонама** (Алабога кант.).

Марийн малжэ куш найа.

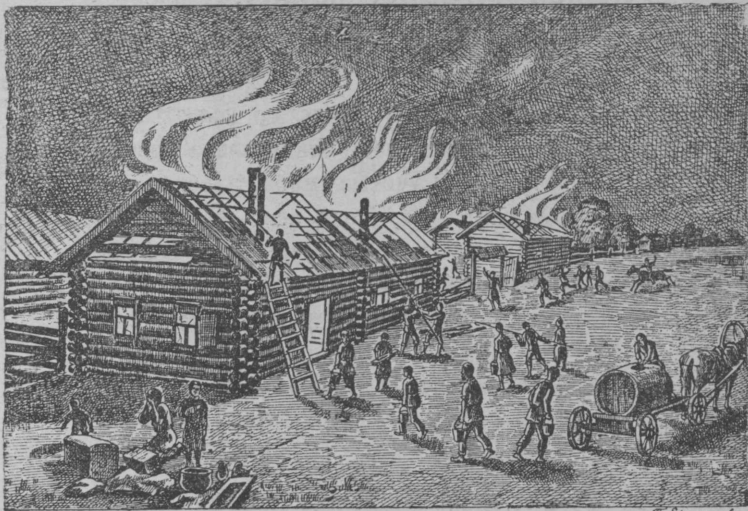
Ўдўрымат вийтак налыч, оксамат шуко пууч. Калмаш-энэрыштэ сўан лийэ. Сўаныштэ Каныш Йогорым Кўлбөстан кува ужэшат, йўмө коклаштэ ольа:—«Ўдўрэм пуэм, нал эргычлан, олыным шуко ом йод». Йогор шуко ок шоно, кона.

Касдэнэ качэ дэк Мишкан Илья толэш.

— Сай илэда. Тэндан ўшкўжда уло маныт, мэмнан ушкална уло.

Качэ йалыш шылын кайэн гынат, муут, шўдрэн кондат. Качэ ўдўр дэка ок мийэ. Сандэн ачажэ каласа:

— От мийэ гын, минь лэчэм вэс кана ит йод,—ты ўдўрым от нал гын, вара рўшпэн кошт.

Эргэ нимо шташ йўдгэн, шоныш-шоныш да куш пурэт? Ўдўр ок кэлшэ гынат, кона, «йөра» манэш. Эрдэн толычат, ойлат: олынжо 40 тэнтэ окса, 1 кўрўкаш коваштэ, 1 вэдра арака.

Тэвэ ындэ шоно вүйэт йыр: качымат вийтак нагайшт, олынымат лын йодыт. Кэрэк куэзэ шоно, кок вүй ушкал ужалаш войзэш.

Тэвэ тыгэ марий эргыжым пизырэнак ўдўрым налэш, шуко оксам опта. Ала качылан кэлша, ала ука,—йўмышт годым мутланатат, вигэ, «поро» лийэш, оксам вэлэ утларак пу—шэшкэ йамдэ.—(Кунгур. окр. Урал обл.).

Моло кўлэшлан окса найа гын, мо ильэ? Туштак Саван Миклай ўдрым сэрасэныт. Олынжым 63 тэнтэ окса, 1 кошава, 1 вэдра аракам пыштэн кидым кўрлыт.

Молан тынар оксам олынлан чыкашыжэ? Моло кўлэшлан ты окса кайа гын пэш куго пайда лийэш ильыс. Ўдўрым вольык сэмын ужалат, налыт. Ик манат гын адак, марий ўдўр тунарак шэргэ мо? Тудо ничкэмш, таза огыл, сокр, изиньэкак пэл шинчан да монь. Марий ўдрамашын пакча көргө йэмьшшат кон шудо да сырлантэ. Тидым умлэн, олын оксам тунэмаш пытарэт гын, сурт-погым йэшарэт гын, мотор илаш тунэмат гын,—пэш куго пайда лийэш. Сандэн ўдўр кутанлан куго малым (погым) шалатымым ындэ чарнаш кўлэш.

Куэзэ.

Чэрнылан полшымым чарнышт. Мэмнан Шөргө йал марий-влак Кинэр (Сукрэгэр) чэркылан полшымым чарнышт¹). Сандэнэ кизыт чэркылан полшышо йал-влак Шөргө йалым пэш вурсат, тыгэ маныт:

— Эй, Шөргө йал! Тэ ушдымо, йумо дэч лўддымө, коммунист тўшка улыда.

Шөргө марий-влак тидэ вурсымылан огытат шўвал. Сандэн мэмнан йалыштэ тунэмшат шуко, комсомол йачэйкэ уло (Корак-сола дэн прля). Апрель тылзыштэ кугу йэн тунуктымо школым почыч. Тидым ужын, Кинэрыш коштно марий-влак пэш сырэнит. Айда сырышт, нунат вашкэ шинчам почыт.

Чопын.

Кушко тунэмаш кайаш.

Марий учытыллан почмо рӯдõ курс. Наркомпроссо Марий Бюро тәнәй кәңәжым (15 йувь дән 15 август коклаштә) марий учытыл-влакым тунукташ кок тылзаш курсым почәш. Курс Чарласә пәдтәхникумышто лийәш. Марий облас гыч тушко 60 учытыл мийа, а облас дәч өрдәж гыч 30: Вятка губ.—14, Урал обл.—10, Чуваш обл.—2, Одо об.—3, Томск г.—1. Курсышко сайрак учытыл-влакым колтыман. Курсыш погымо нәргән Губсовнацмен дән Губсоцвос йәда Наркомпрос гыч циркуляр колтымо.

Курсышто пачәр дән кочмо йүмõ йәдә лийәш. Корнылан оксам вәрласә Губоно дән Уоно пуат. Пумо вәрым чла тәмаш тыршыман.

Недрова.

Кугу йән тунуктышым йамдылмә нәргән. Марий коклаштә лудаш-возаш моштыдымо 80 процәнт. Нуным тунуктышо йәнжә шагал. Сандән, тугай тунуктышым йамдылаш, Наркомпроссо Марий Бюро тәнәй кок вәрә ик тылзаш курсым почәш. Красноуфим олаштә иунь тылзыштә почылтәш. Чарлаштә—иуль тылз.

Красноуфимсә курсыш тунэмаш толыт: Урал обл. гыч—20 йән, Одо обл.—7, Томск г.—3.

Чарлашкә: Марий обл. гыч—30, Вятка г.—17, Чуваш обл.—3.

Курсышто ик тылзә тунәм ләкшә шыжым кугу йән тунуктышылан пургалтәш. Курсышто пачәр дән кочмо йүмõ йәдә лийәш. Корнылан оксам вәрласә Губоно, Уоно пуат, тунэмаш шонышылан тушкак заявленийм пуман.

Тунэмаш тыгай йәнғым колтыман: 1) вәр дәч посна кодшо марий учытылым, 2) комсомольсым, 3) II ступәнш школ, вичийаш дән шымийаш школ птарән ләкшым, 4) Йошкар армий гыч пәртылшõ салтакым. **Недрова**

Главлит 36.242.

Марийлан кугу школыш тыгай вәр пумо:

РКП Рӯдõ Комитетсә Марий сәксийлан тыгай вәр пуалтын:

1. Москосо «Высшее Техническое училище» луман школышко (эксплоат. отдел).—1 вәр.

2. Перм Университетын Мәдитсинск Факультет—1 вәр.

3. Перм Политехнический Институтын Агрономич. Факульт.—2 вәр.

4. Ленинградсә «Институт Лесного хозяйства» школышко—1 вәр.

5. Озансә Восточно-педагогическ. Институтыш—1 вәр.

6. Нижний-Новгород оласә Педагог. Институтыш—1 вәр.

7. Вятка Пединститут—1 вәр.

8. Пәрмсә Пединститут—1 вәр.

9. Ленинградсә «Военно Медицинская Академия»—1 вәр.

10. Москосо Институт Востоковедения—1 вәр.

11. Москосо Свердловский Комуниверситет—1 вәр.

12. Москосо «Курсы уездных работников»—4 вәр.

Адак могошь школыш тунэмаш пураш лийәш? 1. Москосо Военно-Политическая школыш марийлан 15 вәр пуалтын; Марий кундәмлан—10, Сүас рәсп.—2, Башрәсп.—2, Вятка губ.—1.

2. Москосо Йошкар армий командирлан тунуктымо школыш: Сүас рәсп. марийлан—2, Вятка г.—3, Башрәсп.—4, Урал обл.—1, Марий кундәмлан—15, члажә—25 вәр.

3. Озан рабфак марий пблкашкә: Марий кундәмлац—25, Сүас рәсп.—4, Башрәсп.—11, Одо обл.—2, Чуваш обл.—2, Урал обл.—5, Вятка г.—10, Томск. губ.—1, члажә 60 вәр.

Издатель: **Центральное Издательство Народов СССР**

Ответственный редактор: **М. Кузнецов.**

МОСКВА.

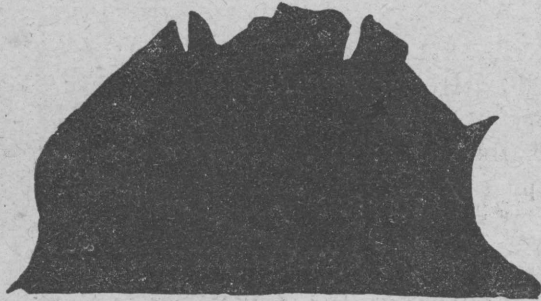
Тираж 1500.

Задачэ № 8.

ЗАДАЧЭ ПӨЛКА.

Кө „У Илышым“ оксадэ налнэжэ?

Задачэ № 7.

Ончылында шэм сүрэт. Лачак тыгань сүрэтым кагазэш ыштызат, визытэ пүчкэдыза. Вара нуным угыч тыгэ ушыза: вич мучашан шүдүр лийжэ (йошкар салтакын ганьэ), покшэлныжэ—Ленинын сүрэтшэ (сүрэт ошо лийман).

Тидым лачак штэн, редаксийш эн пэрвой колтышо кок йэнлан 1 иўль гыч 1 йанвар мартэ пэлийлан „У Илыш“ журнал оксадэ колталтэш.

Шарадэ № 8.

Йошкар кашташтэ он чывэ
Кокытэмым палдырта,
Нунын почэш иктыжэ
Сурт оролым сырыкта,
А пытаргыш кумытэм
Огэш палэ сокыр йэн.
Кашакэмым налатат,
Лончылэнак тунэм шуун,
Пүтүнь туньам палэтат,
Сай илышым муалат.

Минак Вайди.

Шарадэ № 9.

Ончылыносо кум буква
Шкэньжым түрлын ончыкта:
Йужгунамжэ лүдыкта,
Йужгунамжэ тэмыкта.
Мут мучанэм тый колнэт,—
Кэвытышкэ пурэн лэк,
Тушто сатум налмэкэт
Садым лачак каласэт.
Чумыр мутэм мүндүр огыл,—
Йал пөрт көргым йөрата.

Тыны.

Ик йэн пазарыш арбуз ужалаш намийэн. Пэрвой тудо пэл возым да пэл арбузым ужалэн, вэскана— адак пэл возым да пэл арбузым, кумышо канажат (кодшыжым)—пэл возым да пэл арбузым. Ужалмыж годым арбузым пүчкэдэн огыл. Мунар улмаш тудын арбузшо?

Смирнов К. Ф.

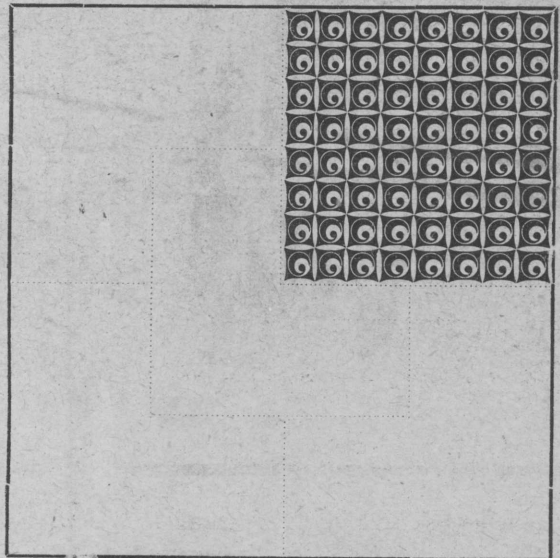
Задачым, шарадым мумаш.

(«У Илышын» 3 №-эш пэчэтлымэ).

Шарадэ № 3. Кали-ни-н.

Шарадэ № 4. Кра-си-н.

Чынак муунит: Егоров П.—4 (Урал обл.), Күтмэсь (Пүрө кант.), Казанцев К. Ф.—3 (Торйал), З. К. Кушаков (У-Торйал), И. Беляев (Ошламучап), Элэксэй Йапык (Морко кант.), Львов А. (Чарла), Белков А. Д. (Звэнигэ кант.), Минаков М. (Звэн. кант.), Колесников К. А.—3 (Озан), Андреев А. Я.—3 (Марий Турек к.), Йандыган Эмиль (Парат), Васильев дэн Ласточкин.—3 (Звэн. к.).

Квадратым тыгэ пайлыман.

Муунит: Ислибай Исгибаев (Пүрө кант.), Колесников К. А., Белков, А. Д., Айдаров Н. (Алабога кант.), Казанцев, К. Ф.

Задачым № 5 ик йэнгат альэ муун огыл. Вэс номырэш рэшэньым пэчэтлэна.

„У Илышын“ тидэ номыржо пэшак вараш кодын лэктэш. Тыштэ редаксийн йолажэ огыл. Вэс номыр 20 иўнышто лэктэш.

„У ИЛЫШ“ журнал налшэ йолташ! Ала тыйын подпискэ ышты-мэ срокэт эрта? Эрта гын, кужын ит йуванэ: ончыкылан оксам колто,—тунам вара тынь журналым кўрылтдэ налын шогэт.

„У ИЛЫШЫМ“ ВУЧЫМЭШ НАЛАШ ЛИЙЭШ.

Кэнэж шумөнгө йалсэ марий-влакын оксашт шагал лийэш альэ йөршэш укэ. Сандэнэ журналым налаш шонышо йужо йэн кизытак оксам колтэн ок кэрт. Тидым шинчэн мэ куштылгым штэна:

„У Илышым“ вучымэш колтэдаш лийна.

Кузэ журналым вучымэш налаш?—Йал совэт, журнал налаш шонышо йэнным погэн, мэмнан дэк заказым вэлэ колтыжо. Тидэ заказлан мэ йал совэт лўмэш, мунар кўлэш—тунар журналым колтэдэна, а йал совэт вара журнал налшылан пуэда. Заказэш волисполком альэ райисполком кидым, пэчэтым пыштыжэ.

Заказым тыгэ возаш кўлэш:

Кунам (числа, тылзэ)..... Главной Конторе Центрального Изда-
тельства Народов СССР, Москва, Никольская, 10.

Заказ.

Просим выслать в кредит..... экземпляров журнала „У Илыш“ сроком
на..... месяцев. Деньги в сумме..... обязываемся переслать
в Главную Контору Центриздата (сроком ончыктыза).....

Адрес:.....

Пэчэт.

Председатель Сельсовета:

Секретарь:

Настоящий заказ подтверждает и оплату гарантирует
волисполком (райисполком).

Пэчэт.

Председатель волисполкома;

Секретарь;

Родо-влак! „У Илышым“ налдэ ида код. Кажнэ марий
„У Илышым“ налын, лудын илыжэ.